

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Jindřich Peřinka

Omezení vlastnického práva a roj včel

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: doc. JUDr. Petr Šustek, Ph.D.

Katedra: Katedra občanského práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu) : 12.6.2023

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 130 258 znaků včetně mezer.

.....

Jindřich Peřinka

V Praze dne 12.6.2023

Poděkování

Dovoluji si tímto poděkovat vedoucímu své diplomové práce, panu doc. JUDr. Petru Šustkovi, Ph.D., za jeho hodnotné připomínky k mé práci a za jeho vstřícný přístup. Dále děkuji členům mé rodiny za jejich pomoc s korekturami a za celkovou psychickou podporu, kterou mi v průběhu tvorby této práce poskytovali.

Obsah

Úvod.....	1
1. Institut omezení vlastnického práva.....	3
1.1. Pojmová omezení	4
1.1.1. Listina základních práv a svobod (čl. 11 odst. 3).....	4
1.1.2. Obecná ustanovení občanského zákoníku.....	5
1.2. Omezení na základě konkrétních právních předpisů.....	7
1.2.1. Soukromoprávní omezení vlastnického práva dle § 1012 OZ.....	7
1.2.2. Sousedská práva	8
1.2.3. Ostatní omezení vlastnického práva.....	11
1.3. Shrnutí	12
2. Historický vývoj právní úpravy roje včel	13
2.1. Kořeny v římském právu	13
2.2. Obecný zákoník občanský.....	14
2.3. Střední občanský zákoník.....	16
2.4. Občanský zákoník z roku 1964	17
2.5. Shrnutí	19
3. Zahraniční právní úprava rojového práva	21
3.1. Německá právní úprava	21
3.2. Rakouská právní úprava	22
3.3. Švýcarská právní úprava.....	23
3.4. Italská právní úprava	24
3.5. Anglická právní úprava	24
3.6. Shrnutí	25
4. Současná právní úprava problematiky roje včel	28
4.1. Včela versus roj včel.....	28
4.1.1. Včely jako imise.....	29
4.1.2. Roj včel	31
4.2. Právo na náhradu škody.....	32
4.2.1. Odpovědnost za škodu dle § 1014 odst. 2 OZ.....	32
4.2.2. Zadržovací právo dle § 1015 OZ.....	34
4.3. Roj včel v kontextu omezení vlastnického práva	35
4.3.1. Rojové právo v kontextu Listiny základních práv a svobod.....	36
4.3.2. Obecná ustanovení občanského zákoníku.....	37
4.4. Shrnutí	38
5. Kazuistická povaha ustanovení § 1014 OZ	42

5.1. Kazuistická povaha ustanovení z pohledu teorie tvorby práva	42
5.1.1. Racionalita ustanovení § 1014 odst. 1 OZ	42
5.1.2. Efektivita ustanovení § 1014 odst. 1 OZ.....	43
5.2. Kazuistická povaha ustanovení § 1014 odst. 1 OZ v kontextu občanského zákoníku ...	44
5.3. Shrnutí	45
Závěr.....	47
Seznam použitých zdrojů	51
Název diplomové práce v českém jazyce, abstrakt v českém jazyce a 3 klíčová slova v českém jazyce.....	55
Název diplomové práce v anglickém jazyce, abstrakt v anglickém jazyce a 3 klíčová slova v anglickém jazyce	56

Úvod

Vlastnické právo a jeho ochrana je jedním ze základních pilířů moderního demokratického státu. Listina základních práv a svobod ho v rámci své hlavy druhé označuje za základní lidské právo. Dle čl. 11 odst. 1 LZPS má každý právo vlastnit majetek. Nicméně výkon tohoto práva není neomezený. Již v odst. 3 tohoto článku Listiny základních práv a svobod se dozvídáme, že vlastnictví zavazuje. Z toho pak plyne, že vlastnictví má i určitá omezení, které je nutné respektovat, aby nedocházelo při výkonu práv jednoho k omezování práv druhých.

Omezení vlastnického práva má v českém právním řádu mnoho podob. Od soukromoprávních, které jsou obsaženy především v zákoně č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, po veřejnoprávní, která nalezneme v mnoha dalších předpisech. K jedněm v běžném životě nejvyužívanějších druhů těchto omezení se řadí tzv. susedská práva, která jsou v občanském zákoníku popsána v § 1013–1023 a zákonodárcem byla tato skupina paragrafů označena přímo jako *Omezení vlastnického práva*. Prakticky každý člověk je těmito ustanoveními, ať už přímo nebo nepřímo, ovlivněn. Skoro každý vlastník nebo nájemce nemovitosti má sousedy, kteří ho výkonem svého vlastnického práva k dané nemovitosti omezují při výkonu jeho vlastnického práva a naopak. Proto mají tato ustanovení zásadní význam, jelikož obě strany nejen omezují, ale zároveň jim poskytují ochranu, což velmi usnadňuje výkon vlastnického práva obou sousedů.

Mezi těmito ustanoveními se pak nachází, na první pohled možná překvapivé, velmi specifické ustanovení, které řeší situaci, kdy někomu ulétne roj včel na sousední pozemek. Za překvapivé je možné ho považovat proto, že zbytek ustanovení obsažených v občanském zákoníku týkající se susedských vztahů řeší situace, které běžně vznikají při každodenním soužití sousedů. Ať už se jedná na příklad o řešení situací, kdy na sousední pozemek vnikají nechtěné imise jako je kouř, voda nebo světlo nebo se jedná o plody a listí, které padají na sousední pozemek, vždy jde o běžné jevy, kterým se lidé žijící v sousedství nevyhnou. Naproti tomu situace, kdy vlastníku ulétne roj včel na sousední pozemek nebo dokonce tento roj vletí do cizího obsazeného úlu, se zdá při porovnání s dříve popisovanými jevy, jako velice vzácný úkaz. Přesto může mít toto ustanovení opodstatnění, jelikož roj včel a včelstvo obecně je chovaným zvířetem s velmi specifickými vlastnostmi, u kterého lze předpokládat, že bude vyžadovat stejně specifickou právní úpravu.

Cílem této práce je tedy prozkoumat toto ustanovení občanského zákoníku týkající se roje včel, zjistit jeho původ, zhodnotit jeho vhodnost s ohledem na obecné principy omezení vlastnického práva a ve výsledku se pokusit nalézt odpověď na otázku, zda má takovéto ustanovení vůbec místo v moderním právním předpise. Přeci jenom se dle mého názoru alespoň na první pohled jedná o velmi kazuistické pravidlo, přičemž v současné době je tendence se spíše těmito

kazuistickým ustanovením, které popisují specifické a nepříliš časté situace, v právních předpisech vyhybat (zvláště pak v kodifikacích celého právního odvětví, jako je občanský zákoník). Je tedy nutné si položit otázku, zda by nebylo možné se bez takového ustanovení obejít, resp. zda by řešení této konkrétní situace nebylo možné nabídnout skrze výklad jiných ustanovení občanského zákoníku nebo skrze rozhodnutí soudů v konkrétních sporech.

V této práci se nejdříve zaměřím na obecný popis institutu omezení vlastnického práva v soukromém právu dle současné právní úpravy. Tato část především poskytne nezbytný základ pro pochopení současné právní úpravy problematiky roje včel, jelikož roj včel je v kontextu občanského práva vnímán především jako jeden ze způsobů omezení vlastnického práva. Dále se budu zabývat historickým vývojem právní úpravy roje včel a následně tím, jakým způsobem je v současné době tato problematika upravena v zahraničních právních řádech. Dle mého názoru je nezbytné nejdříve poznat původ právní normy, aby mohla být zkoumána její podoba a účel v dnešní podobě. To platí obzvláště v tomto případě, jelikož dnešní podoba § 1014 odst. 1 OZ je z velké míry inspirována právě historickými ustanoveními občanskoprávních kodexů a právními ustanoveními zahraničních předpisů. Poté se již budu zabývat samotnou právní úpravou roje včel v současném občanském zákoníku. V poslední části se pak budu zabývat kazuistickou povahou zkoumaného ustanovení, a to jak z pohledu obecné teorie tvorby práva, tak z pohledu dalších konkrétních omezení vlastnického práva, která jsou obsažena v občanském zákoníku.

V rámci této diplomové práce jsem použil standardní vědecké metody. Jedná se především o metodu deskripce, dedukce a analýzy, kdy mojí snahou bylo nejdříve popsat dané skutečnosti, především pak danou právní úpravu, jednotlivé skutečnosti si rozdělil na dílčí složky, které jsem dále zkoumal, a nakonec na základě poznatků takto získaných učinit závěry a tvrzení o dané problematice. Ve větší míře jsem také užil metody komparace, a to především v části týkající se historického vývoje rojového práva a v části týkající se zahraniční právní úpravy rojového práva, kdy jsem poznatky získané z těchto oblastí následně porovnával se současnou českou právní úpravou.

Poznatky pro tuto práci jsem získával především z právních předpisů, ať již ze současných, tak i z historických, dále z odborných knih komentující tyto právní předpisy a v neposlední řadě také z odborné literatury zaměřující se především na problematiku věcných práv, konkrétněji pak zaměřující se na problematiku sousedských práv tak, jak jsou vymezena v občanském zákoníku. Podpůrně jsem také využíval různé odborné knihy týkající se včel a včelařství ve chvílích, kdy bylo dle mého názoru nutné propojit právní teorii týkající se právní úpravy včel a roje včel s praxí související se životem a chovem včel.

1. Institut omezení vlastnického práva

Než se podrobněji zaměřím na ustanovení o roji včel v kontextu omezení vlastnického práva, je nutné nejdříve obecně vymezit, co je institut omezení vlastnického práva, jakou má v českém právním systému úlohu a také jakou má podobu.

Jak jsem již naznačil v úvodu, vlastnické právo není neomezené. Každá osoba žije ve společenství dalších osob, a tudíž výkon vlastnického práva jednoho je omezen do té míry, aby nezasahoval do výkonu vlastnického práva druhého.¹ K takovému omezení může dojít jak ze svobodného rozhodnutí vlastníka (např. pronajme svou věc), tak i z rozhodnutí orgánu veřejné moci nebo přímo ze zákona. Nicméně vždy, když toto omezení odpadne, tak se vlastnické právo vrátí do svých původních mezí. Jedná se o projev zásady elasticity vlastnického práva, který je deklarován i v důvodové zprávě k občanskému zákoníku.²

Dle právní teorie je omezení vlastnického práva možné rozdělit do dvou základních skupin. První skupinou jsou tzv. pojmová omezení, která vyplývají především z obecných ustanovení občanského zákoníku, z ustanovení o vlastnictví a v neposlední řadě také z ustanovení Listiny základních práv a svobod. Do této skupiny se tedy řadí ustanovení čl. 11 odst. 3 LZPS, které obsahuje základní rozsah omezení vlastnického práva nebo se mezi tato omezení dále řadí základní zásady, které jsou obsaženy v části první, hlavě I občanského zákoníku. Jedná se například o ustanovení § 6 odst. 1 OZ, které vyjadřuje povinnost jednat v právním styku poctivě, nebo o ustanovení § 8 OZ, které stanovuje, že zjevné zneužití práva, tj. jeho šikanózní výkon nepožívá právní ochrany.³

Druhou skupinu omezení vlastnického práva tvoří tzv. omezení na základě konkrétních právních předpisů. Mezi ně se řadí ustanovení občanského zákoníku, kterými je blíže upraven vztah vlastníků k jiným vlastníkům. Pro úplnost je nutné uvést, že se sem také řadí různá ustanovení obsažená v předpisech správního práva či omezení na základě rozhodnutí správního orgánu (tedy veřejnoprávní omezení vlastnického práva).⁴

¹ Dvořák, J., Švestka, J. a kol. Občanské právo hmotné. Svazek 3. Díl třetí: Věcná práva. Praha: Wolters Kluwer, 2015. s. 29. ISBN: 978-80-7478-935-9.

² Eliáš, K. a kol. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou. Ostrava: Sagit, 2012. s. 440. ISBN: 978-80-7208-922-2.

³ Spáčil, J., Hrabánek, D. a kol.: Sousedská práva podle nového občanského zákoníku. Praha: Leges, 2015. s. 83. ISBN: 978-80-7502-073-4.

⁴ Tamtéž.

1.1. Pojmová omezení

1.1.1. Listina základních práv a svobod (čl. 11 odst. 3)

Listina se vlastnictvím zabývá ve svém čl. 11. Hned v prvním odstavci tohoto ustanovení je deklarováno, že každý má právo vlastnit majetek. Nicméně se nejedná o neomezené právo. Proto je v třetím odstavci formulována poměrně široká omezovací klauzule, jejímž základem je věta: „*Vlastnictví zavazuje.*“⁵ Jedná se o vyjádření sociální funkce vlastnictví, a to v tom smyslu, že ačkoliv společnost chrání jednotlivce v jeho subjektivním právu na vlastnictví, nesmí jednatel následně výkonem tohoto svého práva ohrožovat druhé. Ustanovení čl. 11 odst. 3 LZPS však nelze chápat jako něčí nárok na solidární plnění vyplývající z cizího vlastnictví, ale jako povinnost nebo určité meze vlastníka, jakým způsobem může své právo využívat.⁶

Naplňování sociální funkce vlastnictví může mít mnoho různých podob. Jde například o případy, kdy je vlastník věci povinen zajistit určitou funkci věci.⁷ V takovém případě se obvykle jedná o majetek, který je nezbytný k zabezpečování potřeb celé společnosti, tak jak je popsán v čl. 11 odst. 2 LZPS. Tuto myšlenku vztahu odst. 2 a 3 předmětného článku dále rozvedl Ústavní soud ve svém nálezu takto: „*Tato úprava ovšem nemá za cíl jakkoliv zlepšit právní postavení obcí, krajů ani státu. Zákonem určené vlastnictví je totiž naopak obecně zatěžuje břemenem spočívajícím v povinnosti pečovat o svěřené pozemní komunikace, a to mimo jiné tak, aby byly tyto komunikace bezpečné pro osoby, které je užívají. To vyplývá jak přímo z povahy veřejného zájmu, který tato úprava sleduje, tak z toho, že vlastnictví zavazuje.*“⁸

Kromě zneužívání vlastnictví na újmu práv druhých je v čl. 11 odst. 3 LZPS dále stanoveno, že vlastnictví nemůže být užíváno v rozporu se zákonem chráněnými obecnými zájmy. Dle názoru Ústavního soudu, tak jak jej vyjádřil již v několika rozhodnutích, lze tento pojem ztotožnit s pojmem veřejný zájem. Jde tedy o zájem, který je prospěšný a ochraňující pro širší společnost.⁹ Nicméně v již zmiňovaném nálezu Ústavní soud k této problematice dodává: „*Mělo-li být mezi oběma pojmy rozlišováno [tedy pojmy veřejný a obecný zájem], lze uvažovat o tom, že obecný zájem (obecné blaho jako jeden z obecných účelů existence státu od dob Aristotelových) je pojem širší, a to v tom smyslu, že se v něm veřejný zájem může projevovat toliko obecně [...]. Zde jako příklad lze uvést právní úpravu sousedských práv, u níž jde "jen" o soukromé zájmy vlastníků sousedních nemovitostí, nicméně existuje zde (obecně) společenská potřeba tyto vztahy upravit,*

⁵ Čl. 11 odst. 3 usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku.

⁶ Nález Ústavního soudu, sp. zn. Pl. ÚS 27/16 ze dne 18. 12. 2018.

⁷ Tomoszek, M., Vomáčka, V. In: Husseini, F., Bartoň, M., Kokeš, M., Kopa, M. a kol. Listina základních práv a svobod. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2021. s. 380. ISBN: 978-80-7400-812-2.

⁸ Nález Ústavního soudu, sp. zn. I. ÚS 2315/15 ze dne 12. 4. 2016.

⁹ Tomoszek, M., Vomáčka, V. In: Husseini, F., Bartoň, M., Kokeš, M., Kopa, M. a kol. op. cit. s. 382.

*aby nedocházelo mezi těmito vlastníky ke sporům, které se mohou projevit i v jejich "okolí" (na veřejnosti), což je nakonec i v zájmu sousedů.*¹⁰ Obecný zájem je tudíž možné chápat velice široce, protože v obecném zájmu může být i předcházení takovým problémům, které se na první pohled týkají pouze jednotlivců, ale v širším kontextu mohou mít dopad i na široké okolí.

Ve svém závěru čl. 11 odst. 3 LZPS ještě stanovuje výslovný zákaz výkonu vlastnictví, který by poškozovalo lidské zdraví, přírodu a životní prostředí nad míru stanovenou zákonem. Jedná se o ustanovení, které je nutné vnímat v souvislosti s ustanovením čl. 35 LZPS, a které má přesah spíše do veřejného práva, konkrétně do práva ochrany životního prostředí.

1.1.2. Obecná ustanovení občanského zákoníku

Mezi tzv. pojmová omezení se dále řadí obecná ustanovení občanského zákoníku, která nalezneme mezi základními zásadami, které jsou obsaženy v části první, hlavě I občanského zákoníku. Jak jsem již uvedl, omezení vlastnického práva lze chápat také v tom smyslu, že nikdo nemůže svého vlastnického práva využívat takovým způsobem, aby obtěžoval či poškozoval druhé. Základním měřítkem při zkoumání, zda je dodržena tato zásada, je posouzení, zda se osoba chová v souladu s dobrými mravy. Ústavní soud ve svém nálezu sp. zn. ÚS 249/97 ze dne 26. 2. 1998 definoval dobré mravy jako souhrn etických, obecně zachovávaných a uznávaných zásad, jejichž dodržování je mnohdy zajišťováno i právními normami tak, aby každé jednání bylo v souladu s obecnými morálními zásadami demokratické společnosti. Jedná se tedy o zásady, které jsou považovány za mravné vždy v určité společnosti, v určitém čase a na určitém místě.¹¹ Zásada dobrých mravů je výslovně vyjádřena v § 1 odst. 2 OZ a v § 2 odst. 3 OZ. První z těchto ustanovení zakazuje, aby si osoby mezi sebou sjednávaly taková práva a povinnosti, která by se přičila dobrým mravům. Z druhého ustanovení pak vyplývá, že interpretace ani aplikace právních norem, a to tedy včetně norem upravujících výkon vlastnického práva, není možná v rozporu s dobrými mravy. Lze tedy shrnout, že výkon vlastnického práva je nutné podrobovat přezkumu z hlediska jeho souladu s dobrými mravy jak v případě výkladu zákonných ustanovení, tak i v případě, že si strany svá práva a povinnosti ujednají odchylně od textu zákona.

Dalším obecným ustanovením, které lze považovat za pojmové omezení, je ustanovení § 6 OZ. Toto ustanovení po každém vyžaduje, aby jednal v právním styku poctivě a zároveň stanovuje, že nikdo nesmí těžit ze svého nepoctivého činu nebo protiprávního činu nebo z protiprávního stavu, který vyvolal. Na rozdíl od dříve zmiňovaných dobrých mravů se zde

¹⁰ Nález Ústavního soudu, sp. zn. Pl. ÚS 27/16 ze dne 18. 12. 2018.

¹¹ Kabelková, E., Floriánová, A., Přívara, M., Růžičková, D. Sousedská práva. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017. s. 10. ISBN: 978-80-7400-661-6.

objevuje kritérium poctivosti. Tyto dva pojmy lze rozlišit tak, že dobré mravy představují povinnost obsahující právně etické minimum vůči komukoliv, zatímco poctivost již vyžaduje určité zvláštní spojení mezi stranami.¹² Na rozdíl od dobré víry nelze poctivost chápat jako subjektivní přesvědčení jedince o jeho správném postupu.¹³ Na poctivost je naopak nutné pohlížet spíše z objektivního hlediska a je pak především na soudech, aby v konkrétních případech posoudily, zda bylo jednání v konkrétním případě poctivé. Jelikož se tato zásada vztahuje k právnímu styku obecně, působí také jako omezení vlastnického práva.

Ustanovení § 8 OZ představuje obecnější promítnutí ústavního principu zákazu zneužití vlastnictví, který je promítnut v čl. 11 odst. 3 LZPS.¹⁴ Toto ustanovení občanského zákoníku stanovuje, že zjevné zneužití práva nepoživá právní ochrany. Jedná se tedy o ochranu před výkonem práva, které sice formálně odpovídá textu zákona, nicméně jeho interpretace jde tímto způsobem proti jeho smyslu a zamýšlenému účelu a vede k takové aplikaci, které je se smyslem zákona neslučitelná. Není přitom nutné, aby daná osoba o tomto rozporu věděla.¹⁵ V důvodové zprávě k občanskému zákoníku se navíc uvádí, že se nezakazuje přímo výkon práva, který by vedl k tomuto zneužití, ale sankcí za toto zneužití je odeprání právní ochrany. Je zde tedy nutná určitá snaha osoby, která byla poškozená tímto zneužívajícím výkonem práva, aby se sama bránila.¹⁶ Ve vztahu k omezení vlastnického práva tak § 8 OZ zakazuje šikanózní výkon vlastnického práva, na které má sice daný vlastník dle textu zákona formálně právo, jeho skutečným cílem je však především uškodit druhé osobě nebo získat jinou výhodu, která se přičí smyslu zákonných ustanovení. Za ukázkové příklady tohoto chování lze považovat dva, sice starší, ale svým obsahem stále aktuální rozsudky Nejvyššího soudu Československé republiky, které se týkaly sousedských rozepří. V prvním případě šlo o to, že žalovaná vztyčila před jedinými okny kůlny svého souseda dřevěnou hradbu pouze za tím účelem, aby mu znemožnila přívod čistého vzduchu a světla do této budovy.¹⁷ Ve druhém případě zase spočíval spor v tom, že žalovaný pravidelně používal vysokofrekvenční masážní přístroj bez tlumiče pouze k tomu, aby hlasitým zvukem, který tento přístroj vydával, rušil žalobce od poslouchání jeho rádia.¹⁸ V obou případech soud shledal, že jde pouze o účelné zneužívání vlastnického práva.

¹² Pipková, P. In: Petrov, J., Výtisk, M., Beran, V. a kol. Občanský zákoník. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019. s. 34-35. ISBN: 978-80-7400-747-7.

¹³ Eliáš, K. a kol. op. cit. s. 67.

¹⁴ Tamtéž. s. 68.

¹⁵ Lavický, P. In: Lavický, P. a kol. Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. s. 89. ISBN: 978-80-7400-529-9.

¹⁶ Eliáš, K. a kol. op. cit. s. 68.

¹⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu Československé republiky, sp. zn. Rv I 966/21 ze dne 9. 5. 1922.

¹⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu Československé republiky, sp. zn. Rv IV 2/38 ze dne 28. 6. 1938.

1.2. Omezení na základě konkrétních právních předpisů

1.2.1. Soukromoprávní omezení vlastnického práva dle § 1012 OZ

Ustanovení § 1012 OZ obsahuje dvě věty. Ta první vymezuje základní práva vlastníka, ta druhá naopak stanovuje obecné omezení vlastníka. Toto omezení, kterým se budu dále zabývat, deklaruje základní povinnosti vlastníka: zákaz nad míru přiměřenou poměrům závažně rušit práva jiných osob a zákaz vykonávat takové činy, jejichž hlavním účelem je jiné osoby obtěžovat nebo poškodit.¹⁹

Co se týče prvního zákazu, lze jej rozdělit na dvě části: závažné rušení a rušení nad míru přiměřenou poměrům. Tyto dvě části je nutné chápat tak, že se zakazuje jednání, které by naplnilo znaky, byť jen jedné části. V opačné situaci by totiž bylo možné dojít k závěru, že například závažné rušení, které by však dosahovalo míry, která je přiměřená určitým poměrům, by bylo zákonem dovolené, což je závěr mylný.²⁰

Za závažné rušení práva se považuje obtěžování, přímé ohrožení i bránění ve výkonu práva. Zda však takové rušení dosahuje závažné intenzity, je nutné posoudit z objektivního hlediska, tedy z pohledu průměrného člověka v souladu s § 4 OZ. Spáčil k tomuto navíc dodává: „*Přitom platí, že k maličkostem nelze přihlížet, ale že opakováním se může stát z maličností v jejich souhrnu a souvislosti nakonec i šikana.*“²¹

Druhou podmínkou, která vede k rušení práv jiných osob, je obtěžování, které dosahuje úrovně nad míru přiměřenou poměrům. Jelikož ustanovení § 1012 OZ je obecné, je nutné při určení, co je míra přiměřená poměrům, zkoumat nejenom místní poměry, ale i poměry druhové. Při určení daných poměrů by tedy soud měl nejdříve prozkoumat, jaký je obvyklý stav v dané lokalitě a poté prozkoumat, jaký je obecně obvyklý stav v rámci oboru daného rušení.²²

Co se týče druhého zákazu, tedy zákazu vykonávat takové činy, jejichž hlavním účelem je jiné osoby obtěžovat nebo poškodit, můžeme jej označit jako tzv. šikanózní jednání. To je takové jednání, jehož hlavním cílem je poškodit druhou osobu a je zřejmé, že k poškození nedošlo například v rámci sledování určitého hospodářského cíle.²³ Takové jednání je vždy zakázáno a nezkoumá se u něho, zda došlo k naplnění podmínky závažného rušení nebo rušení nad míru přiměřenou poměrům jako u předchozího zákazu v ustanovení § 1012 OZ.

¹⁹ Spáčil, J. In: Spáčil, J. a kol. Občanský zákoník III. Věcná práva (§ 976-1474). Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 141-143. ISBN: 978-80-7400-499-5.

²⁰ Spáčil, J., Hrabánek, D. a kol. op. cit. s. 158.

²¹ Tamtéž.

²² Spáčil, J. In: Spáčil, J. a kol. op. cit. s. 144.

²³ Kabelková, E., Floriánová, A., Přívara, M., Růžičková, D. op. cit. s. 10.

Omezovací klauzuli ustanovení § 1012 OZ je pak nutné chápat jako generální klauzuli k ustanovení § 1013 OZ, které obsahuje již výčet konkrétních situací, kdy dochází k obtěžování vlastníka nemovitosti imisemi. Ustanovení § 1012 OZ se tedy použije pouze subsidiárně v případech, na které ustanovení § 1013 OZ nedopadne.²⁴

1.2.2. Sousedská práva

Právní teorie nemá přesnou definici toho, co jsou to sousedská práva, respektive sousedské vztahy. Například Spáčil je však vymezuje takto: „[...] *budeme považovat za sousedské ty vztahy mezi sousedy, tj. vlastníky a uživateli sousedských nemovitostí (pozemků, budov, výjimečně bytů či nebytových prostor), které mezi nimi vznikají ohledně těchto nemovitostí a jejich užívání.*“²⁵ Důležité však je, že se jedná o vztahy právní. V kontextu omezení vlastnického práva jsou pak klíčová ustanovení občanského zákoníku § 1013–1023, případně dále § 1024–1028, které se týkají hranic mezi pozemky. V této práci se nebudu zabývat zvláště jednotlivými ustanoveními, ale zaměřím se jen na určité důležité aspekty a instituty, které budou dále souviset s hlavním tématem této práce.

Klíčové ustanovení v rámci sousedských práv je ustanovení § 1013 OZ. To v odst. 1 stanovuje, že se vlastník zdrží všeho, co působí, že odpad, voda, kouř, prach, plyn, pach, světlo, stín, hluk, otřesy a jiné podobné účinky (imise) vnikají na pozemek jiného vlastníka (souseda) v míře nepřiměřené místním poměrům a podstatně omezují obvyklé užívání pozemku; to platí i o vnikání zvířat. Podstatou imisí je to, že konání na jedné nemovitosti má účinky na nemovitosti druhé, tedy výkon vlastnického práva jednoho má negativní vliv na výkon vlastnického práva druhého. Tím se imise liší od jiného zásahu do práva druhého, například dle § 1040 an. OZ. U imisí je pak rozhodné, že jde o obtěžování, které je v míře nepřiměřené místním poměrům. Jde-li totiž o vážné ohrožení nebo přímo o zásah do vlastnického práva druhého, bude tato osoba chráněna již přímo ustanoveními § 1040 an. OZ a míra místních poměrů nebude hrát roli.²⁶

Výčet imisí v § 1013 OZ je demonstrativní a obecně by za imise šlo označit vše, co určitým způsobem samovolně proniká na cizí pozemek. Imise se dělí na přímé a nepřímé. Přímá imise je taková, kdy je přivedena na sousedův pozemek přímo vlastníkem sousedního pozemku (např. okap je sveden na sousední pozemek tak, aby voda stékala k sousedovi). Tyto imise jsou zakázány bez výjimky, pokud se na nich vlastníci obou nemovitostí výslovně nedohodli. Druhý typ, nepřímá

²⁴ Spáčil, J., Hrabánek, D. a kol. op. cit. s. 158.

²⁵ Tamtéž. s. 9.

²⁶ Tamtéž. s. 169.

imise, je obvyklejší jev, kdy imise má zdroj a hlavní účinky na jedné nemovitosti, ale přirozeně se šíří i na sousedící nemovitosti. U těchto imisí je již nutné zkoumat, zda nepřekračují míru nepřiměřenou místním poměrům a zda dochází k podstatnému omezení v obvyklém užívání pozemku. Pouze v tom případě by totiž byla zaručena ochrana vlastníku sousedního pozemku dle ustanovení § 1013 odst. 1 OZ.²⁷

Na zodpovězení otázky, co je míra nepřiměřená poměrům, je nutné vycházet z objektivních hledisek nicméně s přihlédnutím ke konkrétním okolnostem. Například je nutné posoudit, jaká konkrétní opatření může vykonat postižený subjekt sám, aby předešel nebo zmírnil pronikání imisí na jeho pozemek, samozřejmě s přihlédnutím k tomu, jaké náklady by mu tato opatření přinesla a jakým způsobem jsou realizovatelné. Dále je nutné zkoumat poměry v dané lokalitě.²⁸ Ve výsledku pak vždy záleží na tom, jak v konkrétní situaci danou věc posoudí soud, jelikož: „*Stanovení toho, zda jde o obtěžování nad míru přiměřenou poměrům, je věcí soudcovského uvážení.*“²⁹

Imisí může být dle zákonné úpravy také vnikání zvířat na pozemek jiného vlastníka. Formulace tohoto ustanovení, že se za imisi považuje *vnikání* ne *vniknutí* naznačuje, že teprve opakované vniknutí může být považováno za obtěžování. Vlastník pozemku má přitom možnost využít svépomoci. Zákon nicméně nestanovuje, jaká míra svépomoci je ještě ospravedlnitelná a jaká již překračuje únosnou míru. Zcela jistě je přípustné, aby vlastník pozemku učinil určitá opatření, která zamezí bezprostřednímu vniknutí zvířete. Může například postavit na hranicích pozemku určité zábrany nebo zahradit díru v plotu, kterou by zvíře mohlo vniknout na jeho pozemek. Problematictější je však situace, kdy zvíře již vniklo na cizí pozemek. Jelikož zákon neobsahuje konkrétní ustanovení, je nutné vyjít z obecných ustanovení občanského zákoníku. Základním kritériem pro posouzení vlastnických možností pak budou dobré mravy. Je jisté, že vlastník pozemku nemůže svévolně zvíře zabít, stejně tak nemůže bez vážných důvodů zvíře zajmout a držet a v žádném případě si nemůže zvíře přisvojit. Určitou ochranu vlastníkově pozemku poskytuje § 14 OZ, který mu umožňuje si přiměřeným způsobem pomoci ke svému právu sám. Za legitimní tedy jistě bude považováno, jestliže se pokusí zvíře vyhnat ze svého pozemku zpátky na pozemek, ze kterého k němu vniklo a nebude-li to možné, tak i jinam ven, mimo svůj pozemek. Jestliže v důsledku vniknutí zvířete hrozí nebezpečí způsobení škody, má vlastník pozemku dokonce dle § 2903 odst. 1 OZ povinnost zakročit, je-li to v jeho silách. V opačném případě by totiž neměl nárok na náhradu škody, které zvíře v daném případě způsobí.

²⁷ Tamtéž. s. 170.

²⁸ Kabelková, E., Floriánová, A., Přívara, M., Růžičková, D. op. cit. s. 65-66.

²⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu, sp. zn. 22 Cdo 223/2005 ze dne 26.04.2006.

Nakonec lze dodat, že na vniklá zvířata je možné uplatnit i ustanovení § 2906 OZ. Kdyby se jednalo o nebezpečné zvíře a vlastník pozemku by se bránil proti jeho útoku, nebyl by odpovědný za způsobenou škodu, která vznikla při odvracení takového útoku, ani v případě, kdyby zvíře zranil nebo zabil. Samozřejmě by však musel splnit podmínky stanovené tímto ustanovením, tedy nebezpečí by nebylo možné odvrátit jiným mírnějším způsobem a způsobená škoda by nebyla závažnější než ta, která reálně hrozila.³⁰

Dalším významným institutem sousedských práv je problematika vstupu na sousedův pozemek. V určitých situacích občanský zákoník umožňuje vstup na sousední pozemek, například v případě údržby svého pozemku nebo stavby nebo v případě stavebních prací na svém pozemku. Vlastník pozemku má povinnost se se svým sousedem na vstupu domluvit a teprve v případě, kdyby mu jej soused bez právních důvodů odpíral, se může obrátit na soud, aby se jako vlastník sousedního pozemku domohl svého práva.³¹

To samé platí dle § 1014 odst. 1 OZ pro případ, kdy se na pozemek dostane cizí movitá věc. Vlastník pozemku má na výběr, zda movitou věc sám vrátí jejímu vlastníkovu nebo jejímu vlastníkovu umožní vstup na svůj pozemek, aby si ji odnesl sám. Je však nepochybné, že si ji vlastník pozemku bez dalšího nemůže přivlastnit. Spáčil k tomuto uvádí: „*Je v podstatě lhostejné, jak se věc na pozemek dostala; důležité je, že vlastník nebo jiný uživatel pozemku nemá právo k držbě či detenci této věci.*“³² Jiná situace však nastává ve chvíli, kdy na pozemek vnikne cizí zvíře. Zákon stanovuje, že vlastník zvířete jej může sám stíhat, jelikož zde zákon předpokládá nebezpečí z prodlení. Vlastník zvířete tedy nemusí čekat na svolení vlastníka pozemku a může si jej sám jít chytit.³³ Stíhat zvíře na cizím pozemku je však vlastnickovým právem, ne povinností. Jestliže se tedy rozhodne, že zvíře stíhat nechce, ať už proto, že to není možné nebo proto, že nechce způsobit škodu na sousedově majetku, postupuje se stejně jako v případě, kdy se na pozemku ocitne cizí movitá věc. Vlastník pozemku zvíře buď vydá nebo umožní vlastníkovu jeho vyhledání a odvedení.³⁴ Ustanovení § 1014 OZ také upravuje situaci, kdy chovateli uletí roj včel na cizí pozemek, tímto ustanovením se však budu zabývat zvlášť podrobněji později v této práci.

V rámci sousedských práv jsou v občanském zákoníku upraveny dále například plody spadlé ze stromů na sousední pozemek, sázení stromů v těsné blízkosti společné hranice pozemků nebo institut náležité opory. Jedná se však o ustanovení, které blíže nesouvisejí se zkoumaným tématem této práce, a proto se jimi nebudu podrobněji zabývat.

³⁰ Spáčil, J., Hrabánek, D. a kol. op. cit. s. 203-204.

³¹ Tamtéž. s. 223.

³² Spáčil, J. In: Spáčil, J. a kol. op. cit. s. 166-167.

³³ Spáčil, J., Hrabánek, D. a kol. op. cit. s. 225-226.

³⁴ Kabelková, E., Floriánová, A., Přívara, M., Růžičková, D. op. cit. s. 188.

1.2.3. Ostatní omezení vlastnického práva

Kromě ustanovení, která občanský zákoník přímo nazývá jako omezení vlastnického práva, lze do skupiny omezení vlastnického práva dle konkrétních právních předpisů zařadit i jiné instituty ze soukromého i veřejného práva, které zde stručně představím.

Významnou skupinou v této kategorii jsou věcná práva k věci cizí, mezi která se dle občanského zákoníku řadí právo stavby, věcné břemeno, zástavní právo a zajišťovací právo. Jak již jejich název napovídá, věcná práva k věci cizí představují určité právo k věci, které však není ve vlastnictví oprávněného k výkonu toho práva. Vlastnické právo vlastníka věci tak může být velice omezeno, jakmile však toto omezení pomine, vlastnické právo se opět „roztáhne“ do své původní šíře (princip elasticity vlastnického práva).³⁵

Z hlediska sousedských vztahů je významný institut služebnosti, který je podskupinou věcných břemen. Charakteristikou služebnosti je, že vlastník věci, který je služebností omezován, musí něco strpět nebo je povinen se něčeho zdržet. Stejně jako sousedská práva, která jsem popsal v přechozí kapitole, služebnosti většinou slouží k úpravě poměrů mezi sousedícími pozemky. Na rozdíl od sousedských práv, která oba sousedy postihují stejně (oba sousedé jsou těmito právy ve stejné míře, jak chránění, tak i omezování), služebnosti vždy omezují pouze vlastníka pozemku sloužícího a poskytují výhodu pouze vlastníku pozemku panujícího.³⁶ Služebnosti tak mohou být východiskem případných sousedských sporů. Například ve chvíli, kdy na sousední pozemek v nepřiměřené míře vniká voda, což by bylo považováno za imisi dle § 1013 odst. 1 OZ, je možné se dohodnout na zřízení služebnosti práva na vodu dle § 1272 odst. 2 OZ a oprávněně tak svádět vodu na sousedův pozemek. Tím, že se služebnost váže přímo k daným pozemkům, je dána jejich určitá trvalost, a to i ve chvíli, když se změní vlastníci daných pozemků.

Na závěr pro úplnost uvádím, že mnohá omezení vlastnického práva vyplývají i z veřejnoprávních předpisů. Může se jednat o různá zákonná věcná břemena (např. zřizování komunikačních vedení na cizích pozemcích dle zákona č. 127/2005 Sb., zákon o elektronických komunikacích), omezení vyplývající ze stavebního práva, omezení vyplývající z ochrany zvířat proti týrání nebo omezení vlastnického práva stanovená trestním právem. Velkou skupinu také tvoří omezení vlastnického práva na základě rozhodnutí správních orgánů.³⁷ Specifickou skupinu tvoří problematika vyvlastnění na základě zákona č. 184/2006 Sb., zákon o vyvlastnění, jelikož při něm dochází k zásahu do samotného jádra vlastnického práva a vede přímo k jeho odnětí.

³⁵ Dvořák, J., Švestka, J. a kol. op. cit. s. 32.

³⁶ Kabelková, E., Floriánová, A., Přívara, M., Růžičková, D. op. cit. s. 22.

³⁷ Spáčil, J., Hrabánek, D. a kol. op. cit. s. 83.

1.3. Shrnutí

Z této části práce vyplývá, že omezení vlastnického práva je velmi komplexní institut, na který je nutné nahlížet nejenom z pohledu skupiny paragrafů občanského zákoníku, které jsou označeny jako omezení vlastnického práva, ale je nutné zkoumat i obecná ustanovení občanského zákoníku a také právní normy ústavní síly, které jsou v tomto případě obsaženy v Listině základních práv a svobod.

Z tohoto důvodu je tedy nutné jednotlivá konkrétní omezení vlastnického práva vždy interpretovat nejprve s ohledem na ustanovení čl. 11 odst. 3 LZPS, které obecně stanovuje, že vlastnictví zavazuje. Následně je nutné dané omezení zkoumat s ohledem na obecná ustanovení občanského zákoníku, přičemž nejvýznamnější instituty, které omezují vlastnické právo, jsou institut dobrých mravů, který je obsažen především v § 1 odst. 2 OZ a v § 2 odst. 3 OZ, následně institut poctivého jednání, který je obsažen v § 6 OZ, a nakonec institut zákazu zjevného zneužití práva, který je obsažen v § 8 OZ.

2. Historický vývoj právní úpravy roje včel

2.1. Kořeny v římském právu

Již staří Římané se ve velké míře věnovali včelařskému právu včetně práva týkajícího se roje včel. Ačkoliv své poznatky ve velké míře převzali od Řeků³⁸, dali této problematice pevný právní rámec a jejich úprava práv a povinností se ve velké míře odrazila i v dnešní právní úpravě.

Zákon 12 desek (datovaný zhruba do pol. 5 st. př. n. l.) obsahoval ustanovení, která se týkala sousedských vztahů. Tyto normy se však týkaly především přesahu větví na sousední pozemek, spadání plodů nebo vytváření mezí mezi obdělávanými pozemky.³⁹

Komplexnější úpravu „rojového práva“ poté přinesla kodifikace císaře Justiniána – Digesta seu Pandectae (533 n. l.). Této problematice bylo věnováno přímo několik ustanovení ve čtyřicáté první knize Digest. Nejdříve bylo stanoveno, že včely jsou považovány za divoká zvířata až do doby, než si je někdo usadil ve svém úlu. Výslovně pak bylo uvedeno, že vlastník pozemku, na kterém se roj divokých včel dočasně usadí, nenabude automaticky vlastnické právo k těmto včelám. Proto, aby divoké včely přestaly být věcí ničí a staly se předmětem vlastnictví, byl tedy nutný určitý úkon dané osoby (usazení včel do úlu).

Jakmile se včely staly „ochočenými“, zůstaly ve vlastnictví osoby, která je chovala, a to i ve chvíli, kdy se včely vzdálily od svého úlu, jestliže se po určité době zase vrátily. Včely se totiž již tehdy považovaly za zvířata, pro něž je přirozené, že odlétají a poté se zase vracejí. Dokud jim tedy zůstal tento „instinkt návratu“, vlastnické právo trvalo.

Další ustanovení se přímo týkalo situace, kdy roj včel uletí z vlastníkového úlu. Takovýto roj byl stále považován za vlastnictví původního vlastníka, ale pouze do té doby, dokud původní vlastník na svůj roj stále viděl a jeho znovuzískání pro něho nepředstavovalo nějaké významné nesnáze. Nebyly-li naplněny tyto podmínky, mohl se roje ujmout kdokoliv jiný.⁴⁰ Je otázkou, jak moc je nutné brát doslova podmínku, že vlastník musí na svůj roj stále vidět. Dle mého názoru je však možné toto vykládat tak, že dokud vlastník roje věděl, kde se jeho roj nachází, nebylo pro něho nemožné ho opět znovu získat a dělal potřebné úkony pro jeho znovuzískání, jeho vlastnické právo bylo zachováno. To, že vlastník svůj roj stále sledoval, bylo také důležité z toho důvodu, že neexistoval žádný jiný způsob, jak určit, že roj je skutečně jeho. Jakmile by tedy někdo ztratil nepřetržité povědomí o tom, kde se jeho roj nachází, již by nemohl dokázat, že je skutečným vlastníkem roje.

³⁸ Viz Kebrle, J. Dějiny českého včelařství. Praha: Nákladem spolku, 1922. s. 9.

³⁹ Kincl, J., Urfus, V., Skřejpek, M. Římské právo. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995. s. 156. ISBN: 80-7179-031-1.

⁴⁰ Watson, A. The Digest of Justinian. Volume 4. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1985. s. 1–2. ISBN: 978-0-8122-2036-0.

2.2. Obecný zákoník občanský

Všeobecný občanský zákoník (německy Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die gesammten Deutschen Erbländer der Österreichischen Monarchie), v české právní praxi označován jako obecný zákoník občanský (zkráceně OZO), byl základním právním předpisem v oblasti soukromého práva v neuherské části Rakouské monarchie. Tento zákoník vycházel z osvícenského právnictví a z přirozenoprávní teorie. V českých zemích obecný zákoník občanský platil již od jeho účinnosti od 1. ledna 1812 a jelikož byl po vzniku samostatné Československé republiky přejet do československého právního řádu recepční normou obsaženou v zákoně č. 11/1918 Sb., zákon o zřízení samostatného státu československého, platil u nás tento zákoník až do roku 1950 (některá ustanovení dokonce platila až do přijetí občanského zákoníku v roce 1964).⁴¹ Po celou dobu právní existence zůstal obecný zákoník občanský ve velké míře nezměněný, ačkoliv byl doplněn několika významnými novelami. Za zmínku například stojí novela z roku 1916 (účinnost od 1. ledna 1917), která přinesla úpravu institutu omezení vlastnického práva, například co se týče problematiky imisí vnikajících na sousední pozemek.

Již od svého přijetí obsahoval obecný zákoník občanský ustanovení § 384, které upravovalo problematiku zaběhnutých domácích zvířat včetně ulétlého roje domácích včel. Původní znění tohoto ustanovení znělo: *„Domáci roje včel a jiná krotká nebo zkrocená zvířata nejsou předmětem volného chytání zvířat, naopak vlastník má právo je na cizím pozemku stíhati; má však držitelé pozemku nahraditi škodu snad způsobenou. Jestliže vlastník mateřského úlu roje po dva dny nestíhal; nebo zkrocené zvíře do čtyřiceti dvou dnů samo se nevrátilo, může je na obecném pozemku každý, na svém pozemku vlastník pozemku sobě vzíti a podržeti.“*⁴²

Nejdříve si lze povšimnout, že obecný zákoník občanský od krotkých a zkrocených zvířat odlišoval specificky domácí roj včel, čímž chtěl zákonodárce patrně vyjádřit zvláštní povahu roje, který se liší od ostatních zvířat. Z pochopitelných důvodů byl tímto ustanovením chráněn pouze roj včel, který se skládá z více včel, a nebyly chráněny jednotlivé včely, jelikož nebylo možné u jednotlivých včel prokázat jejich původ, a tedy prokázat, kdo je jejich vlastníkem.⁴³

Roj včel zůstal ve vlastnictví vlastníka mateřského úlu a v případě, že mu ulétl, měl z titulu svého vlastnického práva právo tento roj stíhat i na cizích pozemcích. Aby si vlastník roje uchoval své vlastnické právo, musel roj aktivně pronásledovat, tedy musel bez přerušení vyvíjet snahu se znovu zmocnit svého roje. Obecný zákoník občanský přímo uváděl lhůtu dvou dnů, po

⁴¹ Adamová, K., Soukup, L. Prameny k dějinám práva v českých zemích. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2004. s. 219-220. ISBN: 80-86898-04-0.

⁴² Císařský patent č. 946/1811 Sb. zák. soud., obecný zákoník občanský. § 384.

⁴³ Sedláček, J. Vlastnické právo. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012. s. 213. ISBN: 978-80-7357-754-4.

jejímž uplynutím si vlastník pozemku mohl legálně přivlastnit roj včel, který se ocitl na jeho pozemku. Aby původní vlastník roje tomuto zabránil, musel pronásledování roje zahájit před uplynutím této dvoudenní lhůty. Stačilo tedy, aby v rozmezí dvou dnů započal kroky, které povedou ke znovuzmocnění se roje a po této lhůtě v pronásledování bez přestávky pokračoval.⁴⁴

Právo pronásledovat roj včel na cizí pozemek bylo dle Sedláčka možné vykládat natolik široce, že pod něho spadal nejen vstup na cizí pozemek, ale i vniknutí do cizího domu, přičemž vlastník pozemku nebo domu tomu nemohl nijak zabránit, jestliže nechtěl být odpovědný za škodu, která vznikne vlastníkovu roje z důvodu prodlení.⁴⁵

Obecný zákoník občanský nicméně neobsahoval ustanovení, které by řešilo případ, kdy dojde ke spojení dvou cizích rojů. Sedláček uvádí, že v takovém případě bylo nutné postupovat dle § 415 OZO, který se týkal smísení dvou věcí.⁴⁶ V případě spojení dvou rojů, již není možné je od sebe rozdělit, a proto by se dle tehdejší právní úpravy stal nově vzniknuvší roj věcí společnou.

Druhý případ, který obecný zákoník občanský na rozdíl od dnešní právní úpravy neupravoval, byla situace, kdy roj vlétne do cizí obsazeného úlu. Sedláček k tomuto uvádí, že „*vzhledem na nedostatek individualisace vlétnutého roje, je vindikace vyloučena, vlastník vlétnutého roje má jen nárok podle § 1041.*“⁴⁷ Dle tohoto ustanovení měl vlastník roje možnost žádat o vrácení roje zpět, anebo, což se v takovéto situaci jeví jako pravděpodobnější varianta, mohl žádat náhradu škody ve výši hodnoty ztraceného roje.

Již zmíněná novela z roku 1916 přinesla možnost řešit nalétávání jednotlivých včel na sousední pozemek, které bylo *v míře nadprůměrné*. Toto bylo považováno za imisi dle § 364 odst. 2 OZO a vlastníkovu pozemku příslušela ochrana dle tohoto ustanovení.⁴⁸ Jestliže však nešlo o nadměrné obtěžování, platilo, že vlétávání včel na sousední pozemky je dovolené a vlastnictví souseda tímto není ohrožováno.

Na závěr ještě zmíním, že problematiku včelařského práva řešil již patent Marie Terezie z roku 1775, jenž se zabýval i problematikou včelího roje, přičemž právní úprava byla prakticky totožná s úpravou v obecném zákoníku občanském, dle patentu však lhůta, ve které musel vlastník roje zahájit pronásledování ulétlého roje, byla pouze 24 hodin.⁴⁹

⁴⁴ Tamtéž.

⁴⁵ Tamtéž. s. 215

⁴⁶ Tamtéž. s. 214

⁴⁷ Tamtéž.

⁴⁸ Tamtéž.

⁴⁹ Machová, J. Právo ve včelařství. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Orac, 2001. s. 6-7. ISBN: 80-86199-40-1.

2.3. Střední občanský zákoník

Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník, označován jako tzv. střední občanský zákoník, byl vyústěním právní dvoutletky a jeho cílem bylo sjednotit občanskou právní úpravu Česka a Slovenska a zároveň se oprostit od tradičních římskoprávních principů, které byly v té době považovány za buržoazní, a tedy nevhodné pro „moderní socialistickou“ společnost. Tomuto zákoníku se tohoto cíle nicméně podařilo dosáhnout jen z části. Ačkoliv koncepční základ vycházel ze sovětské úpravy, především kvůli časové tísni byli tvůrci zákoníku nuceni vycházet také z návrhu občanského zákoníku z roku 1937 a spolupracovat tak se skutečnými civilistickými odborníky té doby.⁵⁰

Střední občanský zákoník úpravu problematiky roje včel vůbec neobsahoval. Celkově se tento zákoník nezabýval problematikou sousedských vztahů, jelikož se při jeho tvorbě, v důsledku změny politického režimu, předpokládalo, že sousedské spory a podobné spory o vlastnictví ze společnosti zcela vymizí, případně se budou řídit zásadami socialistického soužití.⁵¹

Zákoník pouze obsahoval generální klauzuli v § 109, kde bylo stanoveno, že *„vlastník věci se musí zdržet všeho, čím by své sousedy obtěžoval nad míru přiměřenou poměrům anebo čím by vážně ohrožoval výkon jejich práv.“* Ustanovení se dále výslovně zabývalo institutem náležité opory sousední stavby a úpravou problematiky větví kořenů stromů zasahujících na sousední pozemek.

Tehdejší právní úprava neobsahovala speciální definici zvířat, považovala je tedy za věc dle § 23 středního občanského zákoníku. Dle tohoto ustanovení byly věcmi v právním smyslu pouze ovladatelné hmotné předměty a přírodní síly, které slouží k lidské potřebě (pro zajímavost lze dodat, že tato úprava nepovažovala za věc nehmotné věci, jelikož to odporovalo „lidovému chápání“⁵²). V případě, že vlastníkovu uletěl roj včel na cizí pozemek, bylo nutné postupovat dle obecných ustanovení středního občanského zákoníku. Roj včel byl považován za vlastnictví vlastníka původního včelstva, od kterého se roj oddělil, jelikož se jedná o případ přírůstku dle § 124 středního občanského zákoníku.⁵³ Jestliže by soused nechtěl roj včel vlastníkovu vydat, jednalo by se o neoprávněné zadržení věci a vlastník by se mohl soudní cestou domáhat toho, aby mu byl roj včel vydán (§ 152 odst. 1). Zajímavostí je, že byl-li by pochyby o tom, kdo je vlastníkem daného roje, platila by dle § 153 vyvratitelná domněnka, že roj včel, který dle tehdejší právní

⁵⁰ Kuklík, J. a kol. Dějiny československého práva 1945-1989. Praha: Auditorium, 2011. s. 342. ISBN: 978-80-87284-17-9.

⁵¹ Kabelková, E., Floriánová, A., Přívara, M., Růžičková, D. op. cit. s. 4.

⁵² viz důvodová zpráva k zák. č. 141/1950 Sb. [online]. [citováno 10.3.2023]. Dostupné z: https://www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0509_10.htm

⁵³ srov. Bičovský, J. Sousedská práva. 2. přepracované vydání. Praha: Orbis, 1976. s. 180. ISBN: 11-027-76.

úpravy nebylo možné považovat za osobní věc⁵⁴, by byl v socialistickém vlastnictví⁵⁵. Tato z dnešního pohledu zvláštní právní konstrukce byla způsobena tím, že střední občanský zákoník neuznával institut věci ničí a dle § 119 byly věci, které nikomu nenáležely, ve vlastnictví státu.

2.4. Občanský zákoník z roku 1964

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník představoval novou kodifikaci občanského práva, která měla za cíl odrážet *progresivní vývoj hospodářských a politických poměrů rozvinuté socialistické společnosti*. Důsledkem toho byla řada tradičních principů kontinentálního práva buď zcela vypuštěna nebo alespoň z velké míry upozaděna.⁵⁶ Postupem času se ukázalo, že takto radikální změna tradičních institutů se v praxi příliš neosvědčila a již během éry komunistického režimu byly přijaty rozsáhlé novely. Další rozsáhlé novelizace probíhaly po pádu komunistického režimu, jelikož občanský zákoník z roku 1964, ač s mnoha změnami, byl v České republice účinný až do roku 2013.

Původní znění občanského zákoníku z roku 1964 nemělo žádnou úpravu problematiky včel a včelích rojů, jelikož nemělo ani žádnou úpravu sousedských vztahů. Nadměrné obtěžování jednotlivými včelami bylo kvůli absenci jakýchkoliv ustanovení týkajících se imisí nutné řešit skrze obecné ustanovení § 132 původního znění občanského zákoníku z roku 1964, které obecně stanovovalo, že občan má právo na ochranu proti tomu, kdo neoprávněně zasahuje do jeho vlastnického práva. Bičovský k tomuto uvádí, že za takový právně relevantní zásah bylo nutné považovat nalétávání včel v míře společensky neúnosné. Mezi konkrétní kritéria pro posouzení této míry uvádí: počet chovaných včelstev, vzdálenost úlů od hranice pozemku, povaha a tvar pozemku, na němž jsou včelstva umístěna, nasměrování česů, povaha rozhrady mezi pozemky, porost mezi úly a pozemkem nebo fakt, zda se pozemky nachází v zastavěném území či nikoliv.⁵⁷

Co se týče problematiky roje včel, který ulétl na sousední pozemek, bylo nutné opět vycházet z obecných ustanovení občanského zákoníku z roku 1964. Podle § 130 odst. 1 původního znění občanského zákoníku z roku 1964 měl vlastník právo na užitky a přírůstky věci, z čehož je možné dovodit, že vlastník původního včelstva, od kterého se roj oddělil, byl i vlastník tohoto roje. Jestliže se roj usadil na sousedním pozemku, došlo k zásahu do vlastnického práva vlastníka tohoto pozemku, nicméně vlastnické právo k roji zůstalo zachováno a vlastník roje mohl požadovat, aby

⁵⁴ Dle § 105 zák. č. 141/1950 Sb. se za předměty osobního vlastnictví považovaly především předměty domácí a osobní spotřeby, rodinné domky a úspory nabyté prací.

⁵⁵ Dle § 100 zák. č. 141/1950 Sb. se socialistické vlastnictví chápalo jako nedotknutelný zdroj bohatství a síly republiky a blahobytu pracujícího lidu, který měl povahu buď státního vlastnictví nebo družstevního vlastnictví.

⁵⁶ Kuklík, J. a kol. op. cit. s. 344.

⁵⁷ Bičovský, J. op. cit. s. 176-177.

mu byl roj vydán, jak plynulo již z uvedeného ustanovení § 132 věty za středníkem. Jelikož neexistovalo žádné zákonné ustanovení, které by vlastníku roje umožňovalo vstup na sousedův pozemek, chtěl-li roj sám pronásledovat, musel nejprve požádat o vstup vlastníka pozemku. Ten mu jej nicméně mohl odepřít. V takovém případě by však vlastník pozemku musel sám roj sejmout a vydat vlastníkovi. Vystavoval by se však přitom riziku, že při případném neodborném zacházení s rojem by jej mohl poškodit, čímž by porušil zásadu stanovenou v § 415 původního znění občanského zákoníku z roku 1964, a byl by odpovědný za škodu dle § 420 an. V případě, že by vlastník pozemku bezdůvodně odpíral vlastníku roje vstup na pozemek a sám by roj vlastníkovi nepředal, vznikne mu také odpovědnost za škodu vzniklou v důsledku prodlení.⁵⁸

Bičovský ještě dodává, že i přes neexistenci konkrétní právní úpravy bylo možné neshody vzniklé v souvislosti s problematikou včelího roje řešit i skrze zásady občanskoprávních vztahů, které tvořily ideový základ celého zákoníku. Co se týče problematiky včelího roje, uplatnily by se především zásady uvedené v čl. VI a VII původního znění občanského zákoníku z roku 1964, které stanovovaly, že výkon práv a povinností musí být vždy v souladu se socialistickým soužitím a že nikdo nesmí zneužívat svých práv proti zájmům společnosti nebo spoluobčanů a nikdo se nesmí na úkor společnosti nebo spoluobčanů obohacovat.

První úprava sousedských vztahů se v občanském zákoníku z roku 1964 objevila až na začátku osmdesátých let novelou č. 131/1982 Sb. Tímto zákonem bylo do zákoníku vloženo ustanovení § 130a, které řešilo několik základních problematik sousedských vztahů, jako jsou imise, větve a kořeny přesahující na sousední pozemek či vstup na cizí pozemek z důvodu údržby vlastního pozemku. Novela nicméně nepřinesla žádnou právní úpravu roje včel. Pouze byla v § 130a odst. 1 v rámci demonstrativního výčtu imisí, kterých se soused musí zdržet, jestliže by obtěžovaly druhého nad míru přiměřenou poměrům, také uvedena chovaná zvířata, mezi která by nepochybně bylo možné řadit i jednotlivé včely chované susedem.

Další úprava proběhla novelou občanského zákoníku č. 509/1991 Sb., která ovšem v oblasti sousedských práv přinesla pouze minimální změny (výčet imisí byl rozšířen o světlo a vibrace), a celá úprava byla přenesena do § 127.

Období po roce 1989 do přijetí nového občanského zákoníku v oblasti rojového práva nepřineslo žádnou významnou změnu, tudíž i nadále bylo nutné postupovat dle jednotlivých obecných ustanovení občanského zákoníku z roku 1964.⁵⁹

⁵⁸ Bičovský, J. op. cit. s. 180-182.

⁵⁹ Machová, J. op. cit. s. 12.

2.5. Shrnutí

Současná česká právní úprava problematiky ulétlého roje včel je z velké míry podobná právní úpravě dle obecného zákoníku občanského, která zase v mnohém navazuje na právní úpravu dle Digest. Patrným rozdílem je to, že současná právní úprava nestanovuje lhůtu, v rámci které vlastník roje musí začít stíhat svůj roj. V důvodové zprávě k občanskému zákoníku je toto odůvodněno tím, že rozhodující bude schopnost včelaře identifikovat svůj roj.⁶⁰

Dalším významným rozdílem je to, že roj včel bylo možné pronásledovat bez povolení i do cizího domu. To by již v současné době nebylo možné, především s ohledem na ochranu soukromí a domovní svobody.

Občanské zákoníky z doby komunistického režimu však žádnou právní úpravu problematiky roje včel neobsahovaly. Bylo nutné si vystačit s obecnými ustanoveními tehdejších občanských zákoníků. Motivace pro vynechání těchto ustanovení byla především ideologická, jelikož v té době panovala snaha o odklonění se od tradičních kontinentálních principů, která byla navíc podpořena představou, že úprava sousedských práv není v socialistické společnosti již nutná, jelikož spory vzniklé z těchto vztahů budou brzy minulostí. Ačkoliv se po určité době ukázalo, že tato představa byla mylná a bylo nutné určité základy právní úpravy sousedských práv položit, tak i přesto právní úprava roje včel absentovala nadále.

Na historickém vývoji, jak jsem jej popsal v této části, lze pozorovat dva základní přístupy k tomu, jakým způsobem je možné se postavit k otázce úpravy konkrétních omezení vlastnického práva, respektive k výslovnému řešení otázky rojového práva. Buď je tato problematika výslovně upravena a jsou jí věnována konkrétní ustanovení, anebo výslovně upravena není a je nutné vycházet z obecných ustanovení daných zákonů.

Výslovná úprava, kterou zvolil obecný zákoník občanský, má tu výhodu, že přesně stanovená omezení poskytují adresátům práva jasný výčet toho, jakým způsobem může být jejich vlastnické právo omezeno, konkrétně pak v rámci sousedských práv nastavují přesná pravidla, která napomáhají k poklidným sousedským vztahům.

Druhý přístup, který zvolily střední občanský zákoník a občanský zákoník z roku 1964, naopak výčet konkrétních omezení neobsahoval. Pro dovození konkrétních omezení tedy bylo nutné aplikovat obecná ustanovení. Tento přístup je výhodný z toho důvodu, že právní předpis není zahlcen přílišnou kazuistikou a také je možné se vyhnout otázce, co by mělo ještě být výslovně upraveno v zákoně, a co je již taková marginalie, že výslovná úprava není nutná.

⁶⁰ Eliáš, K. a kol. op. cit. s. 444.

Je tedy otázkou, zda je skutečně nutné mít výslovnou právní úpravu problematiky rojení včel v současném občanském zákoníku, když je možné i s ohledem na relativně podrobný výčet pojmových omezení, tak jak jsem je popsal v předchozí části této práce, dovést základní pravidla sousedského soužití právě na základě těchto ustanovení.

3. Zahraniční právní úprava rojového práva

V této části se zaměřím na to, jak je právní úprava problematiky roje včel upravena v zahraničních právních předpisech. Smyslem této části je především zjistit, jak je nastavena úprava této problematiky především ve státech, které výslovně zmiňuje důvodová zpráva k občanskému zákoníku k ustanovení § 1014 a které jsou zde označeny jako hlavní inspirační zdroje pro českou právní úpravu. Důraz přitom budu klást především na německou právní úpravu, jelikož důvodová zpráva výslovně uvádí, že současná právní úprava obsažená v občanském zákoníku vychází právě z úpravy v německém občanském zákoníku.⁶¹ Kromě německé právní úpravy budu zkoumat i ustanovení týkající se roje včel v dalších právních systémech, a to včetně úpravy anglické, která je našemu kontinentálnímu pojetí práva vzdálenější než ostatní úpravy.

Závěry získané z poznatků obsažených v této části poslouží k tomu, aby bylo možné prozkoumat, do jaké míry se česká právní úprava inspirovala tou zahraniční, a naopak v čem se od zahraniční úpravy liší, což v závěru pomůže při získávání odpovědí otázky, zda je česká právní úprava rojového práva správně nastavena, případně zda lze i s ohledem na zahraniční úpravu obhájit existenci ustanovení obsaženého v občanském zákoníku.

3.1. Německá právní úprava

Německá právní úprava problematiky roje včel je upravena v německém občanském zákoníku⁶² (zkráceně BGB). Tato právní úprava je dosti podrobná, německý občanský zákoník se jí věnuje ve čtyřech paragrafech (§ 961–964), což lze považovat oproti jiným zahraničním úpravám za úpravu poměrně rozsáhlou.

Dle § 961 BGB musí vlastník roj aktivně pronásledovat, aby si uchoval své vlastnické právo k tomuto ulétlému včelímu roji. V opačném případě, když roj nepronásleduje nebo pronásledování vzdá, se roj stává věcí ničí. Nutnost pronásledovat roj nastává ve chvíli, kdy roj opustí pozemek dosavadního vlastníka roje. Toto ustanovení je lex specialis k ustanovení § 960 odst. 2 BGB, které se zabývá úpravou vlastnického práva ke zvířeti, které unikne na svobodu. Tato výslovná úprava roje včel je odůvodněna tím, že roj včel je nutné odlišit od jednotlivých včel a je nutné zohlednit jeho zvláštní povahu.⁶³

⁶¹ Eliáš, K. a kol. op. cit. s. 443.

⁶² Spolková republika Německo. Bürgerliches Gesetzbuch in der Fassung der Bekanntmachung vom 2. Januar 2002 (BGBl. I S. 42, 2909; 2003 I S. 738), das zuletzt durch Artikel 1 des Gesetzes vom 14. März 2023 (BGBl. 2023 I Nr. 72) geändert worden ist. [online]. [cit. 21.5.2023]. Dostupné z: <https://www.gesetze-im-internet.de/bgb/>

⁶³ Prütting, H. In: Prütting, H., Wegen, G., Weinreich, Gerd. BGB : Kommentar. 8., neu bearbeitete und erweiterte Auflage. Köln : Luchterhand Verlag, 2013. s. 1943. ISBN : 978-3-472-08521-8.

Dále se dle § 962 BGB poskytuje vlastníkovvi poměrně široké oprávnění k tomu, aby mohl svůj roj včel pronásledovat na cizí pozemek, a dokonce v případě, že roj vletí do cizího neobsazeného úlu, má právo tento úl otevřít a vylámat jeho vnitřní části, aby si mohl svůj roj odnést. Nicméně platí, že vlastník roje by měl vždy užít takového postupu za účelem znovuzískání roje, který bude nejméně invazivní. Toto omezení vlastnického práva vlastníka cizího pozemku je však nutné vnímat pouze v rámci soukromého práva, jakékoliv veřejnoprávní zákazy, týkající se ochrany veřejného zájmu, zůstávají nedotčeny.⁶⁴ Zároveň je nutné dodat, že způsobenou škodu musí vlastník roje nahradit, a to v režimu objektivní odpovědnosti, jelikož zavinění včelaře v tomto případě není nutné.⁶⁵

Následně se německá právní úprava v § 963 BGB zabývá situací, kdy dojde ke spojení dvou a více včelích rojů. V takovém případě se všichni původní vlastníci, kteří aktivně pronásledovali své roje, stanou spoluvlastníky takto nově vznikuvšího roje. Podíly se určí dle počtu původně stíhaných rojů. Velikosti podílů se neurčují podle velikosti původního roje nebo dle počtu včel, které jej tvořily, a to v zájmu rovného postavení spoluvlastníků tohoto nově vzniklého roje.⁶⁶ Toto však neplatí, jestliže včelí roj vletí do cizího, již obsazeného úlu. V takovém případě se vlastnické právo k domácímu roji v úlu rozšíří i na nové včely, jak vyplývá z § 964 BGB. Vlastník původního roje tomuto nemůže zabránit ani tím, že by roj aktivně pronásledoval dle § 961 BGB.⁶⁷ Zároveň původnímu vlastníku nevzniká nárok na náhradu škody, která mu v důsledku ztráty roje vznikne.⁶⁸

3.2. Rakouská právní úprava

Současná právní úprava problematiky roje včel je v rakouském právu upravena v rakouském všeobecném občanském zákoníku⁶⁹ (zkráceně ABGB). Konkrétně se jí věnuje ustanovení § 384 ABGB. Toto ustanovení bylo součástí zákoníku již od jeho vzniku v roce 1811 a do dnešního dne neprošlo změnou. To znamená, že se jedná o totožné ustanovení, které jsem již zkoumal v předchozí části této práce. České země totiž byly stejně jako Rakousko součástí části Rakousko-Uherska nazývané Předlitavsko, kde právě bylo ABGB účinným právním předpisem.

⁶⁴ Quack, F. In: Quack, F. Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Bd 4, Sachenrecht (§§ 854-1296): Wohnungseigentumsgesetz, Erbbaurechtsverordnung. 2. Aufl. München: Beck, 1986. s. 856. ISBN 3-406-30542-3.

⁶⁵ Prütting, H. In: Prütting, H., Wegen, G., Weinreich, Gerd. op. cit. s. 1943.

⁶⁶ Quack, F. In: Quack, F. op. cit. s. 857.

⁶⁷ Tamtéž.

⁶⁸ Prütting, H. In: Prütting, H., Wegen, G., Weinreich, Gerd. op. cit. s. 1943.

⁶⁹ Rakouská Republika. JGS Nr. 946/1811, Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die gesammten deutschen Erbländer der Oesterreichischen Monarchie. Stand: 10.9.2021 gemäß BGBl. I Nr. 175/2021. [online]. [cit. 25.3.2023]. Dostupné z: <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10001622>

Jelikož jsem se tímto ustanovením v rámci této práce již zabýval, pouze shrnu, že i v současné době v Rakousku pro včelaře platí dvoudenní lhůta, během které musejí začít pronásledovat svůj roj, přičemž jsou oprávněni při tomto pronásledování vstoupit i na cizí pozemek. Dle obecně uznávaných právních zásad může včelař na cizí pozemek bez souhlasu vstoupit pouze tehdy, hrozilo-li by bezprostřední nebezpečí z prodlení. V ostatních případech musí pro vstup nejdříve získat souhlas vlastníka pozemku.⁷⁰

Včelař, který při výkonu svého práva na stíhání roje způsobí škodu, ji musí dle tohoto ustanovení nahradit vlastníku pozemku, nicméně se toto ustanovení týká pouze škody způsobené přímo na pozemku, jakoukoliv jinou škodu je třeba vymáhat dle obecných ustanovení o odpovědnosti za škodu.⁷¹

Jakmile zákonem stanovená lhůta uplyne a vlastník roje již svůj roj nestíhá, může na veřejném pozemku každý získat včelí roj do svého vlastnictví, na soukromém pozemku jej do vlastnictví může získat pouze vlastník daného pozemku.

3.3. Švýcarská právní úprava

Švýcarská právní úprava problematiky roje včel se nachází ve švýcarském občanském zákoníku⁷² (zkráceně ZGB), který vznikl v roce 1907. Úprava roje včel je rozdělena do třech ustanovení tohoto zákoníku.

První část se nachází v čl. 700 odst. 1 ZGB, který vlastníkovu pozemku stanovuje povinnost, aby umožnil vlastníkovu včelího roje vstup na jeho pozemek proto, aby mohl svůj roj nalézt a odnést si ho.

Druhá část úpravy se nachází v čl. 719 odst. 3 ZGB. Problematika včelího roje je zde řešena odděleně od problematiky ztráty vlastnictví ke zkroceným a domestikovaným zvířatům, která je řešena v odst. 1 a 2 tohoto článku. Švýcarský občanský zákoník ve vztahu ke včelímu roji stanovuje, že se roj včel nestává věcí ničí pouze tím, že uletí na cizí pozemek, a tudíž se zachovává vlastnické právo včelaře i k ulétlému roji.

Poslední část úpravy nalezneme v čl. 725 odst. 2 ZGB. V tomto článku je uvedeno, že vletí-li roj včel do cizího obsazeného úlu, nabývá vlastník úlu vlastnické právo k tomu roji a nemusí původnímu vlastníkovu nic hradit.

⁷⁰ Klicka, T., Reidinger, A. In: Kodek, G., E., Schwimann, M. ABGB : Praxiskommentar. Band 2, §§ 285-530 ABGB, NWG und EPG. 4. Auflage. Wien : LexisNexis, 2012. s. 240. ISBN : 978-3-7007-5175-5.

⁷¹ Tamtéž.

⁷² Švýcarská konfederace. SR/RS 210, Schweizerisches Zivilgesetzbuch. Fassung gemäss Anhang Ziff. 2 des Gerichtsstandsgesetzes vom 24. März 2000, in Kraft seit 1. Jan. 2001. [online]. [cit. 9.4.2023]. Dostupné z: https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/24/233_245_233/de

Již na první pohled je možné si povšimnout toho, že na rozdíl od právních úprav v jiných zemích, je švýcarská úprava rozdělena do více různých částí zákoníku. Ustanovení čl. 700 ZGB týkající se vstupu na cizí pozemek při stíhání včelího roje se nachází v titulu 19 (něm. *Titel*), který se zabývá vlastnictvím nemovitých věcí. Toto ustanovení je poté konkrétně v kapitole o omezení vlastnického práva. Oproti tomu čl. 719 a 725 se nacházejí v titulu 20, který upravuje vlastnictví movité věci, konkrétně v kapitole o formách nabývání vlastnického práva. Dřívější článek je však v podkapitole o přivlastnění, zatímco pozdější článek je v podkapitole o nabytí movité věci v důsledku nějaké přírodní síly (v českém právním řádu by byl ekvivalentem pravděpodobně institut přirozeného přírůstku).

Dle mého názoru je zde tedy patrná snaha neupravovat rojové právo jako celek, ale spíše se v příslušných částech zákona zaměřit na zvláštnosti, které vyplývají z faktické povahy roje včel, jelikož roj včel, ačkoliv je obecně považován za chované zvíře, se chová a má zcela jiné vlastnosti než jiná obvykle chovaná zvířata.

3.4. Italská právní úprava

Italskou úpravu rojového práva nalezneme v italském občanském zákoníku⁷³ (zkráceně CC) v čl. 924. Tento zákoník byl přijat v roce 1942.

Ustanovení čl. 924 CC stanovuje, že vlastník roje má právo jej pronásledovat i na cizím pozemku, nicméně musí nahradit škodu, kterou takto na cizím pozemku způsobí. Jestliže vlastník nezačal roj pronásledovat během dvou dnů, co mu uletěl, nebo přerušil pronásledování roje na dva dny, vlastník pozemku má právo si tento roj přivlastnit.

3.5. Anglická právní úprava

Anglický právní systém je velmi rozdílný od kontinentálního pojetí evropského práva, mezi něž se řadí právní systémy, které jsem doposavad zkoumal. Ve Spojeném království neexistuje žádný kodex civilního práva, jako je tomu ve většině ostatních evropských zemích. Z tohoto důvodu je nutné pro zjištění anglického rojového práva vycházet především z judikatury a odborné literatury.

Nejvýraznějším rozdílem oproti kontinentálnímu pojetí rojového práva je zásada, že vlastník roje nemůže při pronásledování svého roje vstoupit bez povolení na cizí pozemek.⁷⁴

⁷³ Italská republika. R.D. 16 marzo 1942, n. 262, Codice Civile 2023: aggiornato con le ultime modifiche legislative apportate, da ultimo, dal D. Lgs. 10 ottobre 2022, n. 149, come modificato dalla L. 29 dicembre 2022, n. 197 ("Riforma Cartabia"). [online]. [cit. 12.4.2023]. Dostupné z: <https://www.brocardi.it/codice-civile/>

⁷⁴ Keary v Pattinson [1939] 1 KB 471. The Court of Appeal. [online] [cit. 12.4.2023] dostupné z: <https://swarb.co.uk/keary-v-pattinson-ca-1939/>

Včelař zůstává vlastníkem roje tak dlouho, dokud má roj na očích a zároveň je schopný jej legálně pronásledovat.⁷⁵ Jakmile by tedy roj vletěl na cizí pozemek a původní vlastník roje by nedostal povolení na něho vkročit a odnést si roj, ztrácí k tomuto roji vlastnické právo.

Ačkoliv jsou citovaná rozhodnutí již staršího data, i v současné době se ve Spojeném království uplatňují pravidla, která byla těmito rozhodnutími stanovená.⁷⁶

3.6. Shrnutí

Po porovnání různých úprav rojového práva jsem dospěl k závěru, že je možné tento právní institut rozdělit do několika dílčích právních pravidel, přičemž v právních předpisech jednotlivých států je vždy upravena jen určitá část těchto pravidel.

Základním pravidlem je, že vlastnické právo k včelímu roji zůstává zachováno i ve chvíli, kdy roj opustí pozemek včelaře a vedle toho je vlastníkovu roje je umožněn vstup na cizí pozemek ve chvíli, kdy stíhá svůj roj, a to i bez výslovného povolení vlastníka pozemku. Toto právo včelaře je obsaženo ve většině zkoumaných právních úpravách. Ve Švýcarské úpravě nenalezneme přímo toto právo, ale pouze povinnost vlastníka pozemku, aby vlastníkovu stíhaného roje umožnil na svůj pozemek vstup. Jediným případem, který se zcela vymyká z tohoto pravidla, je právní úprava Spojeného království. Ačkoliv Britové, shodně s ostatními státy, jistě do určité míry vycházejí z římského práva (viz zásada, že je nutné mít roj stále na očích, aby bylo zachováno vlastnické právo), převážila v Anglii ochrana vlastnického práva k pozemku, jelikož vlastník roje nemůže bez povolení vstoupit na cizí pozemek.

Dalším pravidlem je, jak se zachovat ve chvíli, kdy roj včel vletí do cizího obsazeného úlu. Tuto situaci výslovně řeší pouze německý a švýcarský občanský zákoník. Toto pravidlo vzniklo pravděpodobně právě v Německu a Švýcarsku, a posléze i Česko, viz další část, jej pouze převzali. Vždy platí, že vlastnické právo k nově nastěhovaným včelám nabude vlastník úlu.

Pravidla týkající se případu, kdy dojde ke smísení dvou a více rojů a případu, kdy dojde k nastěhování se roje do cizího neobydleného úlu, obsahuje pouze německý občanský zákoník. Důvodem, proč tuto úpravu nenalezneme v dalších právních úpravách, je dle mého názoru to, že řešení těchto situací je možné dovodit z obecných ustanovení o vlastnickém právu. Smísení včelích rojů lze řešit na základě pravidel o smísení movitých věcí a zásada, že vlastnické právo k včelímu roji, který se usadil v cizím neobydleném úlu, zůstává zachováno, vyplývá i přímo z prvního

⁷⁵ Brown v. Eckes, 160 N.Y.S. 489 (1916), July 10, 1916. Yonkers City Court. [online]. [cit. 12.4.2023]. Dostupné z: <https://cite.case.law/nys/160/489/3176862/>

⁷⁶ Beer, A. BEES AND THE LAW. Talk to NLB on Wednesday 8th October 2014. [online]. [cit. 12.4.2023]. Dostupné z: <https://windowbee.com/legal-aspects/>

pravidla, které jsem zde popsal, jelikož jestliže je vlastnické právo zachováno ve chvíli, kdy se roj usadí na cizím pozemku, můžeme logickým výkladem dovodit, že totéž platí i pro roj, který se usadil v prázdném úlu, jelikož schopnost identifikovat tento roj zůstává nedotčena.

Vedle těchto pravidel je také možné porovnat lhůty, ve kterých je vlastník roje povinen svůj roj začít pronásledovat. První možností je po včelaři požadovat, aby svůj roj pronásledoval ihned a nespustil ho přitom z očí, a to z toho důvodu, aby nebylo pochyb, že po celou dobu pronásleduje pouze svůj roj. Tato povinnost byla již uvedena v rámci Digest a do dnešní doby se zachovala v anglickém právu a v určité míře i v německé úpravě. Německý občanský zákoník sice neobsahuje výslovnou povinnost, aby měl včelař svůj roj stále na očích, přesto však požaduje, aby svůj roj začal pronásledovat okamžitě. Další možností je stanovení určité lhůty, obvykle v rozmezí několika dnů, v rámci které musí včelař svůj roj alespoň začít pronásledovat. Poprvé se toto pravidlo objevilo v rakouském občanském zákoníku, který stanovuje dvoudenní lhůtu, a ve stejné podobě jej poté převzal i zákoník italský. Poslední možností je žádnou určitou lhůtu nestanovovat tak, jak je tomu ve švýcarském občanském zákoníku.

Lze tedy shrnout, že třemi základními inspiračními zdroji pro zkoumané evropské právní úpravy jsou Digesta, rakouský občanský zákoník a německý občanský zákoník, jelikož jsou to předpisy, které jako první popsaly jednotlivá pravidla, která jsem uvedl výše. Rakouský občanský zákoník a německý občanský zákoník jsou dodnes platné právní předpisy, nicméně úprava rojového práva v nich obsažená je velice stará, jejich podoba byla dána již při přijetí těchto předpisů, tedy v roce 1811 a v roce 1896. Od této doby právní úprava problematiky roje včel neprošla žádným vývojem. Jediné rozdíly mezi jednotlivými zkoumanými úpravami spočívají v tom, že obsahují různé množství z pravidel rojového práva. Důvod neměnnosti těchto ustanovení je dle mého názoru možné vysvětlit dvěma způsoby. Buď jsou tyto pravidla rojového práva natolik nadčasová a zároveň samotný chov včel za celou dobu svojí existence neprošel téměř žádným vývojem, který by představoval nutnost měnit právo upravující tento institut, anebo je nutné tyto ustanovení v každodenní praxi uplatňovat natolik zřídka, že jejich úprava nebyla nutná, jelikož se stejně prakticky nevyužívají. Řešením této otázky se budu zabývat ještě v následujících částech této práce.

Na závěr je ještě možné si povšimnout toho, že jednotlivé úpravy rojového práva se liší také v rámci systematického umístění v jednotlivých občanskoprávních kodexech. Zatímco německá, rakouská i italská právní úprava obsahuje ustanovení týkající se rojového práva v částech zabývajících se nabýváním vlastnického práva, v českém občanském zákoníku tuto úpravu nalezneme v oddílu o povaze vlastnického práva, konkrétně pak v rámci omezení vlastnického práva. Za jakýsi kompromis mezi těmito dvěma způsoby pak můžeme považovat švýcarský

přístup, který se rozhodl úpravu rojového práva rozdělit a část se nachází v části zákona týkající se omezení vlastnického práva a druhá část nachází v části týkající se nabývání vlastnického práva.

Dle mého názoru je tento přístup nejlogičtější, jelikož právní pravidlo týkající se práva na stíhání roje na cizím pozemku má primárně povahu omezení vlastnického práva vlastníka cizího pozemku, a naopak pravidla týkající se smísení rojů a usazení roje v cizím obsazeném úlu mají povahu nabytí, resp. pozbytí vlastnického práva. Právní úpravy ostatních států tedy sice zvolily cestu kompaktní úpravy rojového práva na jednom místě v daném občanskoprávním kodexu, nicméně tak učinily za cenu jisté nesystematičnosti, jelikož jsou na jednom místě upraveny poměrně rozdílné instituty.

4. Současná právní úprava problematiky roje včel

4.1. Včela versus roj včel

Chované včely v kontextu omezení vlastnického práva mají zcela odlišnou právní úpravu v případě, že na sousední pozemek vnikne jednotlivá včela oproti případu, kdy na pozemek vnikne celé společenství včel, které se nazývá roj. Zatímco s rojem občanský zákoník spojuje spíše práva, především právo vlastníka roje na cizí pozemek vstoupit a svůj roj stíhat, jednotlivé včely jsou považovány za imise a v případě jejich nadměrného vnikání na sousední pozemek s nimi zákon naopak spojuje povinnost vlastníka tomuto nadměrnému vnikání zabránit.

Nutnost odlišovat jednotlivé včely a roj lze vyčíst například z důvodové zprávy k občanskému zákoníku. Zde je uvedeno, že obecná ustanovení o zvířatech není možné vztáhnout na jednotlivé včely, jelikož v situaci, kdy se včela ocitne na cizím pozemku, se stává věcí ničí, resp. se jedná o zvíře, které nikomu nepatří.⁷⁷ I z tohoto důvodu se autoři občanského zákoníku rozhodli pro tak podrobnou úpravu roje včel, jelikož roj je předmětem vlastnického práva, a to i v případě, že odletí na cizí pozemek. Zároveň je nutné poznamenat, že roj včel nelze v žádném případě považovat za imisi.⁷⁸

Nicméně proti názoru, že jednotlivá včela je věcí ničí se staví Kabelková a kol. Ti uvádějí, že je přirozeností včel během opylování cestovat na různé pozemky, aniž by při tom respektovaly hranice mezi nimi a zároveň je jejich přirozeností se opět vracet do svého úlu. Jestliže by byla platná teze, že se po překročení hranic pozemku stávají věcí ničí, měl by vlastník cizího pozemku automaticky právo tyto včely zabíjet, a to i v poměrně velkém množství, například za použití různých chemických postřiků. Vlastník původního včelstva by se proti tomuto nemohl nijak bránit, a to i přestože by takovéto cílené hubení včel již mohlo zasáhnout do jeho vlastnického práva, protože by zahubení většího množství včel v jednu chvíli mohlo reálně poškodit dané včelí společenství.⁷⁹

Sám se přikláním spíše k druhému vyslovenému názoru, jelikož výklad, že včela je věcí ničí, by mohl být jednoduše zneužit pro poškozování vlastnického práva včelaře, a to například nějakým škodolibým sousedem, který by ve velkém množství hubil včely, které k němu přilétly ze sousedního pozemku.

Nicméně, ať už se včela při přeletu na cizí pozemek stává věcí ničí nebo zůstává ve vlastnictví včelaře, platí, že vlastník včel nemůže nikdy na cizím pozemku stíhat své jednotlivé včely, jelikož má toto právo pouze v souvislosti s celým rojem.

⁷⁷ Eliáš, K. a kol. op. cit. s. 443.

⁷⁸ Spáčil, J. In: Spáčil, J. a kol. op. cit. s. 167.

⁷⁹ Kabelková, E., Floriánová, A., Přívara, M., Růžičková, D. op. cit. s. 189.

4.1.1. Včely jako imise

Včely jsou bezesporu užitečným hmyzem. Kromě toho, že pro včelaře, který je chová, vytvářejí med a další užitečné produkty, provádějí také opylování, které je nezbytné pro rozmnožování rostlin. Z tohoto důvodu nelze včelám bránit v tom, aby zalétávaly i na pozemky sousedící s pozemkem včelaře. Přesto mohou nad těmito pozitivními stránkami někdy převládnout ty negativní, které pro vlastníky sousedních pozemků vyplývají ze zvýšeného výskytu včel. Včelí bodnutí je velmi bolestivé a pro osoby, které mají alergii na včelí jed, může být dokonce smrtelně nebezpečné.

Jednotlivé včely mají tedy rozdílnou právní úpravu oproti jiným zaběhnutým chovaným zvířatům, jakými jsou například psi nebo kočky. Jednotlivá včela se považuje za imisi dle § 1013 odst. 1 OZ a při jejím vniku na sousední pozemek se užijí zvláštní právní pravidla.

Včely mohou mít povahu jak imise přímé, tak imise nepřímé. Za imisi přímou by bylo možné například považovat situaci, kdy by včelař umístil jednotlivé včelíny na svém pozemku tak, aby česna (vstup pro včely) přímo směřovala na sousední pozemek.⁸⁰ Takovéto úmyslné „vypouštění imisí“ na sousední pozemek je dle § 1013 odst. 1 věty druhé OZ vždy zakázáno. Oproti tomu včely jako nepřímé imise jsou poměrně častým jevem. Jelikož včely ze své přirozené povahy nerespektují hranice jednotlivých pozemků, stává se velmi často, že jejich zvýšený výskyt může obtěžovat vlastníky sousedních pozemků.

Soudy se v minulosti již několikrát zabývaly tím, jaká je únosná míra obtěžování včelami, které pocházejí ze sousedního pozemku. Významný je například rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 7. 6. 2005, sp. zn. 22 Cdo 1421/2003. V tomto případě se žalobkyně domáhala ochrany proti zásahu do jejího vlastnického práva kvůli nadměrnému obtěžování včelami, které k ní létaly ze sousedního pozemku, na kterém jeho vlastník choval včely. Uváděla, že jí tyto včely obtěžují a ohrožují a znemožňují jí používat její zahradu a bazén. Nejvyšší soud nejprve dovodil, že je nutné určit obvyklé množství včel vyskytujících se v dané lokalitě anebo v lokalitách obdobných a poté je nutné tento stav porovnat se stavem na nemovitosti žalobkyně. Dále je nutné s vyšší mírou pravděpodobnosti prokázat, že se jedná právě o včely ze sousedního pozemku. V tomto konkrétním případě pak bylo stanoveno jako nesporné, že přitahuje-li voda v bazénu včely, nezbyvá žalobkyni než trpět jejich výskyt u bazénu. Nicméně i tak lze rozhodnutí v konkrétní věci vydat až po zjištění, jaký je přiměřený výskyt včel u bazénů v dané lokalitě, a poté jej porovnat se stavem u bazénu žalobkyně; žalobkyně totiž není totiž povinna trpět obtěžování včelami v míře převyšující poměry u obdobných bazénů.

⁸⁰ Spáčil, J., Hrabánek, D. a kol. op. cit. s. 170.

Dalším rozhodnutím v této problematice je například rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 11. 8. 1998, sp. zn. 19 Co 740/97. Soud v něm uvedl, že jestliže v důsledku nadměrné koncentrace včel dochází k obtěžování vlastníků sousedních pozemků, může soud v takovém případě uložit včelaři, aby se zdržel přesně vymezeného rušení a přijal konkrétní opatření, které tomuto obtěžování zabraní.

Soudy se také zabývaly případy, kdy vlastník pozemku obtěžovaný včelami trpí alergií na včelí jed a bodnutí mu může způsobit i vážné zdravotní následky. V rozsudku Krajského soudu v Plzni ze dne 1.1.1996, sp. zn. 10 Co 742/95 soud v případě odvolání alergika na včelí jed, který se domáhal toho, aby soused odstranil včelstva, která choval na svém pozemku, rozhodl, že zákon sankcionuje pouze imise, při kterých dochází k rušení nad míru přiměřenou poměrům a nelze trestat běžné chování souseda, které je nutné v obvyklých případech strpět. Žalobce žil v lokalitě intenzivního chovu včel, jelikož se v této oblasti nacházely i včelstva jiných včelařů, a z toho důvodu musí své chování a způsob života uzpůsobit těmto místním poměrům. Spáčil k tomuto rozsudku uvádí, že hrozí-li alergikovi závažná škoda, lze využít ustanovení § 2903 odst. 2 OZ. Dle něho by se alergik mohl domáhat toho, aby soud uložil včelaři určitá opatření, která by vedla k odvrácení této škody. Zůstává však otázkou, kdo by měl nést náklady přijetí takovýchto opatření (např. cena za přemístění včelína nebo ušlý zisk při omezení či zrušení chovu včel). Dle Spáčila by neodpovídalo principům soukromého práva a spravedlnosti, kdyby soused, který se chová v souladu s právem, měl nést majetkové následky v případě, že dochází k ohrožení druhého pouze v důsledku jeho zvláštností.⁸¹

Ačkoliv tyto rozhodnutí vychází z úpravy předchozího občanského zákoníku, lze jejich závěry akceptovat i při současné úpravě. Je tomu tak z toho důvodu, že obecná úprava omezení vlastnického práva v důsledku imisí se příliš nezměnila, a ačkoliv předchozí občanský zákoník hovořil pouze o obtěžování nad míru přiměřenou poměrům, soudy dovodily, že se jedná o míru přiměřenou *místním* poměrům, což bylo ve vztahu k imisím přejato i do současné právní úpravy. Z těchto rozhodnutí tedy vyplývá, že pro posouzení, zda skutečně dochází k omezování vlastnického práva nad míru stanovenou zákonem, je nutné určit jaká je obvyklá situace v dané lokalitě a na základě toho pak soud určí, jaká míra obtěžování je ještě přípustná. Dále je nutné s jistotou prokázat, kdo je původcem imise – tedy kdo je vlastník včelstva, z kterého včely na cizím pozemku pocházejí. Není samozřejmě možné přiřadit každou jednotlivou včelu ke konkrétnímu včelstvu, nicméně je nutné alespoň s vysokou mírou pravděpodobnosti určit, že rozhodující množství včel pochází z konkrétního pozemku, na kterém jsou včely chovány.⁸² Chovatel včel

⁸¹ Spáčil, J., Hrabánek, D. a kol. op. cit. s. 160-161.

⁸² Spáčil, J. In: Spáčil, J. a kol. op. cit. s. 154.

poté musí přijmout taková opatření, aby toto obtěžování včelami dostatečně snížil. Toho může dosáhnout například tak, že sníží počet chovaných včel nebo vytvoří dostatečné překážky, které omezí výskyt včel na sousedních pozemcích (například vybuduje mezi pozemky překážku, která včelám ztíží možnost pronikat na cizí pozemky). Po včelaři však nelze požadovat, aby změnil své chování, které je v souladu se zákonem, pouze kvůli zvláštním vlastnostem obtěžovaného souseda.

4.1.2. Roj včel

Současná právní úprava rojového práva se nachází v § 1014 odst. 1 věta druhá OZ a následně také v § 1014 odst. 2 OZ, kde je upravena náhrada škody způsobená při stíhání roje. Zákonná úprava problematiky roje včel je formulována takto: „*Stejně tak může vlastník stíhat na cizím pozemku chované zvíře nebo roj včel; vletí-li však roj včel do cizího obsazeného úlu, nabývá vlastník úlu vlastnické právo k roji, aniž je povinen k náhradě.*“⁸³ Tuto úpravu lze rozdělit na dvě části: právo vlastníka stíhat svůj roj na cizích pozemcích a řešení situace, kdy roj vletí do cizího již obsazeného úlu.

Právo vlastníka stíhat chované zvíře včetně roje včel na cizím pozemku je projekcí snahy chránit vlastnické právo vlastníka roje včel. Toto právo v tomto konkrétním případě poté převáží nad ochranou vlastnického práva vlastníka pozemku, jelikož vlastník roje na tento pozemek může vstoupit i bez předchozího svolení vlastníka. Nutnost takového pravidla spočívá především v tom, že v situaci, kdy ulétne roj včel, hrozí bezprostřední nebezpečí z prodlení.⁸⁴ Jestliže by vlastník pozemku, na kterém se roj dočasně usadil, nebyl například k zastížení, mohlo by dojít k poškození roje nebo by mohl roj odletět někam, kam by jej již vlastník nemohl sledovat.

Je však nepochybné, že přímo do cizího obydlí vlastník roje bez souhlasu jeho vlastníka vstoupit nemůže, a to ani v případě, že by roj vletěl přímo tam. Vyplývá tak především z ustanovení čl. 12 LZPS, které zaručuje nedotknutelnost obydlí a stanovuje, že zásahy do tohoto práva jsou možné pouze na základě zákona a pouze z důvodů zde vypočtených. Jelikož občanský zákoník výslovně umožňuje pouze vstup na cizí pozemek, nelze extenzivním výkladem tohoto ustanovení dospět k názoru, že by bylo možné vstoupit i do cizího bytu či domu.

Za problematickou situaci může být považováno to, když vlastník pozemku vlastníku roje neudělí souhlas ke vstupu na svůj pozemek nebo mu dokonce ve vstupu aktivně brání. V takovém případě nemá vlastník roje právo tento odpor překonávat a na pozemek vstoupit nesmí. Vlastník pozemku však bude odpovědný za škodu na roji vzniklou a to dle § 2910 OZ. Spáčil k tomuto

⁸³ § 1014 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

⁸⁴ Spáčil, J., Hrabánek, D. a kol. op. cit. s. 195.

uvádí, že vstup na pozemek není možný ani v případě, že je v dané situaci předem zřejmý nesouhlas vlastníka ke vstupu na jeho pozemek, a to například ze způsobu zabezpečení pozemku.⁸⁵

Z výše uvedeného tedy vyplývá, že vlastník roje má právo stíhat roj dle § 1014 odst. 1 věty druhé OZ pouze v případě, kdy vlastník pozemku není k zastižení a hrozilo by tak nebezpečí z prodlení. V případě, že je vlastník v momentální chvíli k zastižení, uplatní se pravidlo obsažené v § 1014 odst. 1 věty první OZ, tedy vlastník pozemku buď umožní vlastníku roje vstup na svůj pozemek anebo může roj sám odchytit a jeho vlastníku jej předat.⁸⁶ Toto však v praxi nebude příliš častým případem, jelikož kdyby vlastník pozemku způsobil svým neodborným zacházením na roji škodu, bude za tuto způsobenou škodu odpovědný.

Druhou částí zákonné úpravy je řešení situace, kdy roj vletí do cizího obsazeného úlu. V takovém případě nabude vlastnictví k roji vlastník úlu. Jedná se tedy o zvláštní situaci, kdy vlastník roje pozbude své vlastnické právo, jelikož v jakémkoliv jiném případě, kdy se roj usadí na cizím pozemku, si vlastník roje své vlastnické právo uchová.⁸⁷

Pro úplnost dodávám, že důvodová zpráva k občanskému zákoníku i některé další komentáře k ustanovení § 1014 OZ připomínají, že má včelař veřejnoprávní povinnost utratit roj včel neznámého původu, a to na základě vyhlášky č. 299/2003 Sb., o opatřeních pro předcházení a zdolávání nákaz a nemocí přenosných ze zvířat na člověka. Tato vyhláška již byla nicméně zrušena⁸⁸ a navazující právní předpisy již tuto povinnost neobsahují, tudíž včelař, do jehož obsazeného úlu vletí neznámý roj, nemusí celý roj utratit, v případě že se jedná o zdravé včelstvo.

Na konci ustanovení § 1014 odst. 1 OZ je ještě také stanoveno, že vlastník obsazeného úlu, do kterého vletěl cizí roj, není povinen k náhradě. Jedná se pravidlo, které má zřejmě za cíl zabránit případným sporům, které by z této situace mohly vzniknout.⁸⁹

4.2. Právo na náhradu škody

4.2.1. Odpovědnost za škodu dle § 1014 odst. 2 OZ

V § 1014 odst. 2 OZ je uvedeno, že způsobí-li věc, zvíře nebo roj včel nebo výkon práva podle odst. 1 (tedy výkon práva na vstup na cizí pozemek) na pozemku škodu, má vlastník pozemku právo na její náhradu. Jedná se však o dvě poměrně rozdílné odpovědnosti.

⁸⁵ Tamtéž.

⁸⁶ Kabelková, E., Floriánová, A., Přívara, M., Růžičková, D. op. cit. s. 188.

⁸⁷ Tamtéž. s. 190.

⁸⁸ Viz § 131 odst. 1 písm. a) vyhlášky č. 299/2003 Sb., o opatřeních pro předcházení a zdolávání nákaz a nemocí přenosných ze zvířat na člověka, které bylo s účinností od 22. 2. 2018 zrušeno vyhláškou č. 18/2018 Sb., o veterinárních požadavcích na chov včel a včelstev a o opatřeních pro zdolávání některých nákaz včel a o změně některých souvisejících vyhlášek.

⁸⁹ Kabelková, E., Floriánová, A., Přívara, M., Růžičková, D. op. cit. s. 190.

První odpovědností je odpovědnost za škodu způsobenou rojem včel, která vznikne na cizím pozemku, kde se roj včel usadil. Ačkoliv je ve výčtu v ustanovení uveden roj včel samostatně vedle zvířete, lze dle mého názoru předpokládat, že je tomu tak pouze z důvodu výslovného zmínění roje včel v odst. 1 a není tomu z důvodu, že by odpovědnost za škodu způsobenou zvířetem a odpovědnost za škodu způsobenou rojem včel představovaly dva rozdílné typy odpovědnosti. Z toho poté vyplývá, že na situaci, kdy zvíře (nebo roj včel) způsobí škodu, dopadají krom tohoto ustanovení také zvláštní ustanovení o odpovědnosti škody způsobené zvířetem v § 2933-2935 OZ. Vzájemný vztah § 1014 odst. 2 a § 2933 an. je však možné řešit více způsoby.

První výklad zastávaný například Spáčilem uvádí, že předmětná část ustanovení § 1014 odst. 2 OZ je duplicitní k ustanovením § 2933 an. OZ a v praxi se pak uplatní právě později zmíněná, podrobnější ustanovení.⁹⁰ Tento výklad ustanovení § 1014 odst. 2 je významný především proto, že se následně při způsobení škody rojem včel na cizím pozemku uplatní liberační důvody, které jsou stanoveny v § 2934 a § 2935 OZ.

V ustanovení § 2933 OZ je stanoveno, že způsobí-li škodu zvíře, nahradí jí její vlastník, a to ať už bylo zvíře v danou chvíli pod dohledem anebo nebylo. To samé platí ve chvíli, kdy zvíře způsobí škodu, zatímco se zatoulalo nebo uprchlo. Odpovědnost za škodu způsobenou zvířetem je tedy občanským zákoníkem konstruována jako přísná objektivní odpovědnost bez nutnosti zavinění, nicméně s možnými liberačními důvody. Prvním liberačním důvodem je situace, kdy škodu způsobí domácí zvíře, které vlastníku slouží k výkonu povolání, k obživě či k jiné výdělečné činnosti nebo jako pomocník pro osobu se zdravotním postižením. Je však nutné, aby vlastník prokázal, že při dozoru nad zvířetem nezanedbal potřebnou pečlivost. Druhým liberačním důvodem je situace, kdy zvíře bylo vlastníkovu odňato třetí osobou. Z hlediska odpovědnosti za škodu způsobenou rojem včel se jako nejpravděpodobněji uplatnitelný liberační důvod jeví ten prvně jmenovaný, protože včely mohou často sloužit jako zdroj výtěžku pro včelaře.

Druhý výklad zastávaný Svobodou uvádí, že ustanovení § 1014 odst. 2 OZ je *lex specialis* k § 2933–2935 OZ. Dle jeho názoru toto zvláštní ustanovení stanovuje za primární příčinu vzniku práva na náhradu škody fakt, že zvíře neoprávněně proniklo na cizí pozemek a na rozdíl od obecných ustanovení o náhradě škody způsobené zvířetem není primární příčinou pouze zvláštní povaha zvířete jakožto zdroje dané škody. Ustanovení § 1014 odst. 2 se nicméně užije pouze v případě, kdy dojde ke škodě přímo na pozemku. Jestliže vznikne škoda na osobě nebo na movitých věcech, bude se postupovat dle obecných ustanovení § 2933 an.⁹¹

⁹⁰ Spáčil, J. In: Spáčil, J. a kol. op. cit. s. 168.

⁹¹ Svoboda, K. Právo imisí, právo cesty a další sousedské spory. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2016. s. 129-130. ISBN: 978-80-7478-990-8.

Ačkoliv se spíše ztotožňuji s později uvedeným názorem, vzhledem k řešení otázky odpovědnosti za škodu způsobenou rojem včel nejsou rozdíly stanoveny těmito dvěma možnými výklady příliš významné. Důvodem je, že si lze jen těžko představit, že by roj včel způsobil škodu přímo na pozemku, jelikož roj včel není schopný toho, aby například rozryl půdu, spásal porosty rostoucí na pozemku nebo povalil plot. Otázka odpovědnosti se dle mého názoru bude většinou řešit v důsledky způsobené škody nebo újmy přímo na osobách a zvířatech, které se na cizím pozemku nacházejí, případně by bylo možné požadovat náhradu za ušlý zisk, který vlastníkovu pozemku vznikl ve chvíli, kdy nemohl užívat svůj pozemek obvyklým způsobem, jelikož byl obsazen včelím rojem. Ve všech těchto případech by se nicméně vždy postupovalo dle ustanovení § 2933–2935 OZ.

Bez ohledu na to, jakého výkladu se užije, však dochází k překonání historické judikatury, která poškození způsobené včelami považovala za náhodu, a tudíž chovatel včel neručil za výsledek, ale pouze za zavinění.⁹²

Druhou odpovědností obsaženou v § 1014 odst. 2 OZ je pak odpovědnost vlastníka roje včel za škodu na cizím pozemku, kterou sám způsobil při pronásledování svého roje. Tuto odpovědnost je nutné chápat jako odpovědnost objektivní.⁹³ Jelikož ustanovení neobsahuje žádnou konkrétnější úpravu, bude vlastník roje odpovědný za jakoukoliv škodu, kterou způsobí při pronásledování svého roje včel nebo při transportu tohoto roje z cizího pozemku. Odpovědný bude bez ohledu na jeho zavinění a bude též bez možnosti liberace.

4.2.2. Zadržovací právo dle § 1015 OZ

Dle § 1015 OZ může vlastník pozemku zadržet movitou věc, způsobila-li na jeho pozemku škodu, dokud neobdrží jinou jistotu nebo náhradu škody. V odborné literatuře ovšem nepanuje shoda na tom, zda lze pod toto ustanovení podřadit i zvíře a roj včel.

Ve prospěch výkladu, že roj včel nelze podřadit pod pojem movitá věc v § 1015 OZ, je možné zejména uvést to, že předchozí ustanovení § 1014 OZ výslovně vedle sebe jmenuje věc, zvíře i roj včel. V § 1015, který přechází ustanovení rozšiřuje, jsou však uvedeny pouze movité věci.⁹⁴ Dále je ve prospěch tohoto výkladu možné argumentovat tím, že zvíře není věcí a má zvláštní hodnotu a význam.⁹⁵ Na základě toho, by bylo možné považovat vynechání pojmu zvíře

⁹² Viz rozsudek Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 31. 1. 1929, sp. zn. Rv I 808/28.

⁹³ Spáčil, J. In: Spáčil, J. a kol. op. cit. s. 168.

⁹⁴ Viz Svoboda, K. op. cit. s. 134.

⁹⁵ Srov. § 494 občanského zákoníku.

nebo roj včel za úmyslné, jelikož předmětem zadržovacího práva v důsledku jejich zvláštní povahy být nemohou a zadržena může být pouze movitá věc.

Druhý způsob výkladu sice neopomíná to, že dle § 494 OZ zvíře není věcí, nicméně nelze opomenout to, že toto ustanovení také stanovuje, že ustanovení o věcech se na živé zvíře použijí obdobně, a to v rozsahu, ve kterém to neodporuje jeho povaze. Otázkou, zda je možné, aby bylo zvíře předmětem zadržovacího práva, se pak zabýval Městský soud v Praze, který došel k závěru, že je vždy nutné v konkrétním případě posoudit, jaký bude mít dopad výkon zadržovacího práva na dané zvíře a zda nebude ono zvíře vystaveno nadměrnému strachu, úzkosti, bolesti či utrpení. Dále je nutné posoudit, jakou mají v konkrétním případě mezi sebou zvíře a jejich chovatel emoční vazbu. Soud poté stanovil, že zvíře může být předmětem zadržovacího práva, jestliže to u zvířete nevyvolá nadměrně negativní emoce s ohledem na výše stanovená kritéria.⁹⁶

Uvedené rozhodnutí mimo jiné vycházelo především z důvodové zprávy k občanskému zákoníku. Zde je uvedeno, z jakých důvodů došlo k „dereifikaci“ zvířete a proč je zvíře hodno zvláštní právní ochrany. Co je významné z hlediska tématu této práce je fakt, že dle důvodové zprávy se ze soukromoprávního hlediska považují za zvířata nejen obratlovci, ale také bezobratlí, jestliže jsou schopni cítit bolest nebo stres.⁹⁷

Osobně se přikláním spíše k druhému názoru a považuji roj včel za způsobilý předmět k výkonu zadržovacího práva dle § 1015 OZ. Dle mého názoru je nepochybné, že vzhledem k povaze včel jakožto živočichů jejich dočasné zadržení na ně nebude mít žádný zvláštní negativní emocionální dopad, tudíž je výkon zadržovacího práva v tomto ohledu nijak nepoškodí. Samozřejmě je zarážející, že oproti předchozímu ustanovení § 1014 OZ, zde nejsou zvíře ani roj včel výslovně uvedeni, ale je nutné § 1015 OZ považovat za speciální ustanovení k ustanovení občanského zákoníku týkající se obecného zadržovacího práva (§ 1395-1399 OZ). Ustanovení § 1015 OZ totiž neupravuje právo zadržovací jako takové, ale pouze poskytuje zvláštní zákonné zmocnění k jeho výkonu. Jestliže je tedy s ohledem na výše uvedenou argumentaci možné dovodit, že i zvíře může být za určitých podmínek předmětem zadržovacího práva, je dle mého názoru nepochybné, že i roj včel může být předmětem zadržovacího práva na základě § 1015 OZ.

4.3. Roj včel v kontextu omezení vlastnického práva

Práva a povinnosti spojená s problematikou ulétlého roje včel nepochybně představují omezení vlastnického práva, a to jak pro vlastníka cizího pozemku, na jehož pozemku se usadil roj včel, tak pro vlastníka ulétlého roje. Pro posouzení toho, zda jsou tyto práva a povinnosti

⁹⁶ Rozsudek Městského soudu ze dne 26. 4. 2019, č. j. 198 ICm 480/2018-124.

⁹⁷ Eliáš, K. a kol. op. cit. 226.

nastaveny v současné právní úpravě správně, je nutné předmětné ustanovení občanského zákoníku posoudit dle obecných pojmových omezení vlastnického práva tak, jak jsem je popsal v 1. části této práce.

V rámci této kapitoly se pak zaměřím odděleně na oba instituty rojového práva, které jsou obsaženy v § 1014 odst. 1 OZ, tedy na právo stíhat roj a na pravidlo, že vlastník ztrácí své vlastnické právo k roji, jestliže roj vlétne do cizího obsazeného úlu. Jedná se totiž dle mého názoru o dva poměrně rozdílné instituty, které je nutné zkoumat odděleně.

4.3.1. Rojové právo v kontextu Listiny základních práv a svobod

Právo stíhat roj včel je vyjádřením konfliktu práva na vlastnictví pozemku a práva na vlastnictví včelího roje. V kontextu Listiny základních práv a svobod se pak jedná o konflikt ustanovení čl. 11 odst. 1, které každému přiznává právo vlastnit majetek, tedy i právo vlastnit roj včel ale i právo vlastnit pozemek a ustanovení čl. 11 odst. 3, které stanovuje, že vlastnictví zavazuje ve smyslu, že nikdo nemůže vlastnictví zneužívat na újmu práv druhých. Vystává zde však otázka, kdo je při realizaci práva stíhat roj včel tím, kdo omezuje vlastnické právo toho druhého. Dle mého názoru vlastník roje v tomto případě není ten, na koho dopadá čl. 11 odst. 3 LZPS, jelikož je to on, kdo realizuje své právo vůči vlastníkovu pozemku. Vlastník pozemku však také nevykonává své vlastnické právo způsobem, který by byl na újmu práv druhých. Naopak sám musí újmu strpět, přičemž újmu se rozumí povinnost strpět pohyb cizí osoby na jeho pozemku.

Dle mého názoru je i přesto vlastník pozemku ten, kdo má povinnost snést omezení vlastnického práva, a to z toho důvodu, že újma, která hrozí včelaři v případě, že nebude oprávněn neprodleně stíhat svůj roj včel, je nepoměrně vyšší k újmě vlastníka pozemku, kterému v tomto případě hrozí, že na jeho pozemek pouze „vkročí cizí osoba“.

Dovedu-li tedy svůj argument *ad absurdum*, vlastník pozemku se vlastně v případě, že se roj včel usadí na jeho pozemku, provinil pouze tím, že vlastní pozemek, který „stál v cestě“ danému roji včel. Kdyby však zákon nesvěřoval včelaři právo na stíhání roje, tak by v tomto případě byl již samotný pasivní výkon vlastnického práva k pozemku na újmu práv včelaře.

V důsledku toho se jeví institut práva stíhat roj včel jako vhodný prostředek k vyrovnání nerovností mezi vlastníkem pozemku a vlastníkem roje včel.

Co se týče druhého pravidla obsaženého v § 1014 odst. 1 OZ, dochází zde opět ke kolizi dvou vlastnických práv, a to práva vlastníka ulétlého včelího roje a práva vlastníka úlu na nerušené vlastnictví. Dle Listiny základních práv a svobod, má každý právo vlastnit majetek, přičemž tato

práva mají stejný obsah a ochranu.⁹⁸ Zde však naprosto převažuje právo vlastníka úlu, který bez ohledu na konkrétní skutkové okolnosti vždy nabude vlastnictví k celému roji, a navíc původní vlastník ani nemá nárok na žádnou náhradu za takto ztracený roj.

Ve prospěch tohoto ustanovení by bylo možné argumentovat tím, že by bylo nespravedlivé po vlastníkově včelstva, jehož včelstvo zůstalo v jeho úle a na jeho pozemku, požadovat, aby byl vystaven nepříznivým následkům, které v důsledku takového spojení rojů vzniknou, jelikož žádným způsobem nezpůsobil tento výsledný stav. Je však nutné dodat, že ani vlastník ulétlého roje tuto situaci nemůže ovlivnit žádným spolehlivým způsobem. Přesto je tento institut nastaven v občanském zákoníku tak, že vzniká takový nepoměr mezi reálnou újmou vlastníka roje a potenciální újmou vlastníka úlu, že tato současná právní úprava nejen odporuje čl. 11 odst. 1 LZPS, ale dle mého názoru i čl. 1 LZPS, který stanovuje, že všichni jsou si rovni ve svých právech.

4.3.2. Obecná ustanovení občanského zákoníku

Základními instituty obsaženými v obecných ustanovení občanského zákoníku, které mohou určitým způsobem omezovat vlastnické právo, jsou dobré mravy, povinnost poctivého jednání a zákaz zjevného zneužívání práv. Tato omezení se pak uplatňují především při interpretaci a aplikaci zákonných ustanovení.

Užití těchto zásad se projeví především ve výkonu práva vstupu na cizí pozemek. Toto právo se v sousedských právech užívá nejen ve vztahu k ulétlému roji včel, ale také při výkonu dalších práv, například při údržbě sousedního pozemku dle § 1021 OZ. Co je vstupem v kontextu sousedských práv se zabýval Nejvyšší soud, který dovodil: *„Vstupem je třeba rozumět nejen samotné vstoupení, tedy překročení hranice sousedova pozemku, ale též pobyt na něm, omezený účelem vstupu.“*⁹⁹ Ačkoliv se toto rozhodnutí Nejvyššího soudu týkalo právě výkonu práva na údržbu sousedního pozemku, je možné tento výklad pojmu „vstup na pozemek“ vztáhnout i na situaci, kdy je stíhán ulétlý roj včel. Je tedy nepochybné, že vstup na cizí pozemek je vždy časově ohraničen dobou, která je nezbytně nutná pro výkon daného práva a na pozemek je možné vstoupit pouze z účelu, který předvídá zákon.¹⁰⁰ Jakýkoliv výkon práva na vstup na cizí pozemek, který by odporoval těmto kritériím, by bylo nutné považovat za výkon práva odporující obecným zásadám tak, jak jsou obsaženy především v § 2 odst. 3 OZ a v § 8 OZ.

Opačnou situaci je pak chování vlastníka pozemku, který brání vlastníkově roje ve vstupu na svůj pozemek, aby si mohl odnést svůj roj a zároveň sám jiným způsobem nezařídí, aby byl roj

⁹⁸ Tomoszek, M., Vomáčka, V. In: Hussein, F., Bartoň, M., Kokeš, M., Kopa, M. a kol. op. cit. s. 367.

⁹⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. dubna 2002, sp. zn. 22 Cdo 2019/2000

¹⁰⁰ Kabelková, E., Floriánová, A., Přívara, M., Růžicková, D. op. cit. s. 167.

odchycen a vrácen jeho vlastníkov. Takoveto jednání, ač na první pohled legální, jelikož vlastník pozemku je oprávněn odepřít vstup na svůj pozemek cizím osobám, by bylo jistě možné vykládat jako výkon práva, které odporuje dobrým mravům.

V konečném důsledku se domnívám, že celé ustanovení občanského zákoníku, které přiznává vlastníkov právo, aby stíhal svůj roj na cizím pozemku, je pouze takovou pomyslnou pojistkou pro případ, kdy mezi sousedy přestanou fungovat základní zásady poklidného mezilidského soužití. Dle mého názoru totiž určitou sousedskou výpomoc z hlediska pomoci při znovuzískání ulétlého včelího roje jednoho ze sousedů je možné podřadit pod výkon vlastnických práv v souladu s dobrými mravy, které chápeme jako určité etické zásady platné v určité době na určitém místě.¹⁰¹

Co se týče situace, kdy roj včel vletí do cizího obsazeného úlu, jedná se dle mého názoru o jev, který nemohou vlastník roje ani vlastník úlu žádným způsobem ovlivnit, a tudíž zde není ani možné předpokládat, že by někdo z nich jednal v rozporu s dobrými mravy nebo nepoctivě. Lze si možná představit, že by například vlastník úlu do svého úlu úmyslně nalákal cizí roj včel, aby tak poškodil vlastníka roje nebo že by vlastník roje naschvál vypustil na cizí pozemek včely, které jsou nakaženy včelím morem, to jsou však dle mého názoru natolik nepravděpodobné situace, které by bylo velmi složité provést, že z hlediska odborného zkoumání nemají žádnou relevanci.

4.4. Shrnutí

Srovnáme-li českou a zahraniční právní úpravu rojového práva, je patrné, že česká úprava je velice stručná, ze zahraničních úprav zkoumaných v rámci této práce je dokonce tou nejstručnější. Z institutů rojového práva tak, jak jsem je vymezil v předchozí části, česká úprava obsahuje pouze právo stíhat roj na cizím pozemku a řešení situace, kdy roj vletne do cizího obsazeného úlu.

Česká úprava tedy neobsahuje řešení situace, kdy dojde ke smísení více rojů, a to na rozdíl od německého občanského zákoníku. V důvodové zprávě k občanskému zákoníku se absence řešení této problematiky zdůvodňuje tím, že by výslovná úprava tohoto případu byla nadbytečná, jelikož k řešení této situace postačí obecná úprava smísení movitých věcí.¹⁰² Dle mého názoru je však aplikace těchto ustanovení ve skutečnosti složitější, než se může na první pohled zdát.

Prvním problémem je dle mého názoru již určení, zda se při spojení dvou a více rojů užije ustanovení § 1078 OZ nebo § 1079 OZ. První ustanovení je totiž obecné a dopadá na případy, kdy dojde ke smísení movitých věcí různých druhů, zatímco druhé ustanovení pak dopadá na zvláštní

¹⁰¹ Kabelková E., Floriánová A., Přivara M., Růžičková D. op. cit. s. 10

¹⁰² Eliáš, K. a kol. op. cit. s. 444-445.

případy, kdy jsou smíseny věci stejného druhu. Je nepochybné, že nově vzniklý roj již nebude možné rozdělit na roje původní. Tento fakt ukazuje na to, že ustanovení § 1078 OZ nebude možné použít, jelikož zákon stanovuje, že pro použití § 1078 je podmínkou, aby bylo možné celek bez porušení podstaty rozdělit na díly. Nicméně aplikace ustanovení § 1079 OZ je také problematická, jelikož nový roj bude mít pouze jednu včelu matku, a to ať už z toho důvodu, že jedna včelí matka zemřela již před sloučením, anebo z důvodu, že byla „slabší“ matka zabita v průběhu samotného spojení. Tuto včelu matku „poskytne“ pouze jeden roj, a tudíž nelze bez dalšího považovat dva původní roje za věci stejného druhu, což by ovšem vedlo k nemožnosti použití i § 1079 OZ, jehož podmínkou je, že dojde ke smísení věcí stejného druhu. Ustanovení § 1079 je totiž primárně určeno pro situace, kdy dojde ke smísení zastupitelných věcí, kdy není možné určit, která konkrétní věc patřila konkrétnímu původnímu vlastníkovvi.¹⁰³

Z tohoto důvodu se domnívám, že pouhá aplikace obecných ustanovení občanského zákoníku o smísení movitých věcí není možná, jelikož roj včel má natolik charakteristickou povahu, že jej není možné podřadit ani pod jedno z uvedených ustanovení. Německý občanský zákoník tuto problematickou situaci řeší tak, že obsahuje výslovné ustanovení § 963 BGB o smísení rojů, které určuje, že každý vlastník původního roje získá ideální podíl na novém roji, přičemž podíly se určí pouze na základě množství původních rojů. V kontextu této úpravy tedy není podstatné, který včelař poskytl novému roji včelí matku. Toto řešení mi přijde vhodné, jelikož v praxi může být určení, ze kterého roje včelí matka nově vzniklého roje pochází, velmi složité, v určitých případech dokonce nemožné.

Měla by však česká právní úprava obsahovat ustanovení, které by výslovně řešilo situaci, kdy dojde ke spojení více včelích rojů? Je totiž nepochybné, že by se jednalo o velmi kazuistické ustanovení. Dle mého názoru nikoliv, protože situace spojení rojů, které patří rozdílným vlastníkům, bude v praxi velmi vzácná a v případě, že by se včelaři sami nedohodli na řešení této situace, ponechal bych řešení této otázky soudu. Tímto tématem se budu v obecnějších rysech zabývat i v následující části této práce, nicméně jsem zde chtěl především poukázat na to, že přímá aplikace obecných ustanovení o smísení věcí, tak jak je upravena v občanském zákoníku, dle mého názoru ve vztahu k včelím rojům není možná.

Dalším právním pravidlem rojového práva, které není v občanském zákoníku upraveno, je řešení situace, kdy včelí roj vlétne do cizího neobsazeného úlu. Autoři občanského zákoníku v důvodové zprávě k této problematice opět uvádějí, že je záměrně ze současné české právní úpravy vypuštěna, jelikož dle ustanovení § 962 BGB zůstává vlastnictví k včelímu roji nedotčeno

¹⁰³ Spáčil, J. In: Spáčil, J. a kol. op. cit. s. 298.

a ke stejnému závěru je možné dojít i z obecné úpravy občanského zákoníku.¹⁰⁴ V tomto bodě souhlasím s důvodovou zprávou, jelikož je nepochybné, že vlastnictví ke včelímu roji zůstává zachováno i v případě, že roj vletí na cizí pozemek,¹⁰⁵ a situace, že se roj usadí v cizím prázdném úlu nebo i třeba v dutině stromu na cizím pozemku, tento fakt nemůže ovlivnit.

Posledním institutem, který česká právní úprava neobsahuje, je stanovení určité lhůty, během které musí vlastník roje svůj roj začít stíhat, aby k němu nepozbyl své vlastnické právo. Historicky je tato lhůta stanovena na dva dny. V důvodové zprávě je k této problematice stanoveno, že se navrhuje tuto otázku výslovně neřešit, jelikož rozhodující bude schopnost včelaře roj identifikovat.¹⁰⁶ S tímto názorem se ztotožňuji, jelikož je v dnešní době možné roj s poměrně velkou mírou jistoty identifikovat. Identifikaci napomáhá nejenom barevné značení královen, ale i různé moderní prostředky, jako je například videozáznam, přičemž jednotliví včelaři mají obvykle přehled o tom, co se děje s roji, které vznikly z jejich původních včelstev. Dochází tak k překonání historické potřeby toho, aby měl včelař svůj roj neustále „na očích“, což dle mého názoru vedlo ke stanovení lhůty právě v délce dvou dnů.

Na závěr bych se chtěl ještě zabývat ustanovením § 1014 odst. 1 OZ týkající se náhrady za roj, který vletěl do cizího obsazeného úlu. Dle této úpravy nemá původní vlastník nárok na náhradu. Důvodová zpráva k tomuto uvádí, že tento přístup považuje za vhodnější oproti pojetí rakouského práva, kdy vlastník původního roje nárok na náhradu má. Argumentuje přitom tím, že tak bude předcházeno případným sousedským sporům a také uvádí, že v případě, kdy existuje povinnost uložená právním předpisem k utracení roje, by nebylo přípustné, aby se mohl původní vlastník ještě domáhat peněžité náhrady.¹⁰⁷

Dle mého názoru však tato argumentace neobstojí z následující důvodů. Domnívám se, že toto ustanovení naopak může vzájemné sousedské vztahy zhoršit, jelikož vlastník původního roje nemá za ztrátu svého roje žádnou kompenzaci, zatímco vlastník úlu, do kterého roj vletěl, nepochybně získá určitý prospěch. Zároveň včelí matka nového roje může pocházet právě od původního vlastníka roje, a jelikož obvykle z původního úlu vylétávají dosavadní staré matky, tedy včely starší a do značné míry již osvědčené, zatímco v úlu zůstává matka nově narozená¹⁰⁸, může být tento poměr ztráty a prospěchu mezi dvěma včelaři poměrně značný. Druhý argument také neobstojí, jelikož i v době platnosti ustanovení, které včelařům ukládalo povinnost utratit cizí

¹⁰⁴ Eliáš, K. a kol. op. cit. s. 444.

¹⁰⁵ Viz § 1014 občanského zákoníku.

¹⁰⁶ Eliáš, K. a kol. op. cit. s. 444.

¹⁰⁷ Eliáš, K. a kol. op. cit. s. 444.

¹⁰⁸ Veselý, V. a kol. Včelařství. 3. vydání. Praha: Nakladatelství Brázda, s.r.o., 2013. s. 54. ISBN: 978-80-209-0399-0.

roj včel, se v tomto právním předpise hovořilo o roji *neznámého původu*. Cílem bylo zabránit tomu, aby nedocházelo k šíření různých včelích nákaz. Jestliže však vletne do obsazeného úlu roj včel sousedního vlastníka, z principu věci se o roj neznámého původu nikdy jednat nebude a ve většině případů se bude jednat o roj tvořený zdravými včelami, za předpokladu, že sousední včelař o svá včelstva náležitě dbá.

Předmětné ustanovení občanského zákoníku tedy nepovažuji za správné a buď bych původnímu vlastníkovi náhradu za pozbytý roj přiznal, anebo bych otázku náhrady za roj včel vůbec v zákoně neupravoval. Jestliže by k této raritní situaci v praxi skutečno došlo, nechal bych určení náhrady na soudu, který by rozhodl dle obecných ustanovení o náhradě škody nebo ustanovení o bezdůvodném obohacení s přihlédnutím ke konkrétnímu skutkovému stavu a předpokládané hodnotě pozbytého roje.

5. Kazuistická povaha ustanovení § 1014 OZ

V této části budu zkoumat kazuistický charakter ustanovení § 1014 OZ. Že se jedná o poměrně kazuistické ustanovení, je patrné již na první pohled. Právní úprava se zaměřuje na velmi specifický případ, který se z povahy věci týká pouze včelařů¹⁰⁹ a dále se týká pouze případů, kdy dojde k rojení včel ve vlastnictví těchto včelařů a věta za středníkem věty druhé předmětného ustanovení navíc dopadá jen na velmi specifické situace, kdy daný roj vletí do cizího obsazeného úlu.

Z tohoto důvodu chci zjistit, zda takové kazuistické ustanovení má opodstatnění jak v kontextu obecné teorie práva, tak v kontextu současného občanského zákoníku.

5.1. Kazuistická povaha ustanovení z pohledu teorie tvorby práva

5.1.1. Racionalita ustanovení § 1014 odst. 1 OZ

Český právní systém je založen na právní kultuře kontinentální Evropy. Pro tento typ kultury je typické, že rozhodující úlohu hraje psané právo. Tento základní rys následně vede ve svém důsledku k značně široké právní regulaci, a tudíž je nutné si neustále klást otázku, zda má konkrétní právní úprava racionální základ. Tuto racionalitu právních norem je následně možné zkoumat ze dvou stránek. Ze stránky kvantitativní a ze stránky kvalitativní.¹¹⁰

Vztáhnu-li tento teoretický základ na právní úpravu rojového práva v rámci českého právního řádu, je dle mého názoru nepochybné, že z hlediska kvantitativní stránky není možné tuto úpravu označit za iracionální. Celá právní úprava je obsažena přehledně na jednom místě, v rámci jednoho ustanovení občanského zákoníku. Dokonce by bylo možné namítat, že je česká právní úprava rojového práva až příliš stručná s ohledem na podrobnější úpravu například v německém občanském zákoníku. Osobně však tento názor nezastávám, jelikož je dle mého názoru možné instituty rojového práva, které občanský zákoník výslovně neupravuje, dovodit z obecných ustanovení občanského zákoníku tak, jak jsem uváděl dříve v této práci.

Složitější bude dle mého názoru posoudit, zda je česká právní úprava rojového práva racionální také z kvalitativní stránky. Obecně je kvalitativní úroveň právních norem oslabována úzkým účelovým zaměřením, které řeší pouze určitý problém. Takováto kazuistická právní regulace ve výsledku vede k zahlcování právního řádu o stále další podrobnosti, přičemž Grospič tento jev nazývá právním perfekcionismem. Tato podrobná úprava se sice opírá o princip výhrady

¹⁰⁹ Včelaři tvoří v rámci České republiky asi 0,5 % všech obyvatel, jelikož se v ČR nachází asi 50.000 včelařů, přičemž jsem vycházel z veřejně dostupných dat Českého svazu včelařů. [online]. [cit. 29.5.2023]. Dostupné z: <https://www.vcelarstvi.cz/cesky-svaz-vcelaru-informace/>

¹¹⁰ Grospič, J. In: Knapp, V. a kol. Tvorba práva a její současné problémy. Praha: Linde Praha a.s., 1998. s. 67-68. ISBN: 80-7201-140-5.

zákona, v důsledku však může vést k oslabení výhrady soudního rozhodování, kdy soudce při řešení sporu pouze aplikuje konkrétní právní ustanovení obsažená v právním předpise.¹¹¹ Ačkoliv se tento jev může zdát jako žádoucí, jelikož je díky němu právo velmi předvídatelné, způsobuje dle mého názoru také to, že je soudce příliš svázán zákonným ustanovením a není tak možné rozhodnutí přizpůsobit konkrétní situaci tak, aby bylo dosaženo co nejspravedlivějšího řešení.

Posoudím-li úpravu rojového práva z hlediska takto popsané kvalitativní stránky, jsem toho názoru, tato úprava určité kvalitativní nedostatky vykazuje. Narážím především na ustanovení § 1014 odst. 1 věty druhé, věty za středníkem. Striktně, velmi kazuisticky nastavené pravidlo, že vlastník včelího roje svůj roj ztrácí ve chvíli, kdy vletí do cizího obsazeného úlu a zároveň nemá nárok na žádnou náhradu, dle mého názoru naprosto znemožňuje soudu, aby v případě sporu o takovýto roj mohl spravedlivě rozhodnout v dané věci s ohledem ke konkrétním skutkovým okolnostem.

5.1.2. Efektivita ustanovení § 1014 odst. 1 OZ

Zkoumané ustanovení § 1014 odst. 1 OZ je možné ještě posoudit z hlediska jeho efektivity. Knapp k efektivitě právní normy uvádí: „*Právní norma je efektivní, jestliže – velmi zjednodušeně řečeno – svého účelu dosahuje a v té míře, ve které ho dosahuje.*“¹¹² Pro zjištění efektivnosti předmětného ustanovení je tedy nutné zjistit, co je jejím účelem.

Účel, který nám předkládá důvodová zpráva k občanskému zákoníku, ospravedlňuje existenci výslovného ustanovení týkajícího se roje včel tak, že obecné ustanovení o zvířatech nelze vztáhnout na jednotlivé včely. Jednotlivé včely jsou tedy považovány za imisi, ale včelí roj již imisí není a je tudíž nutné formulovat zvláštní pravidla týkající se roje včel.¹¹³ Takto stanovený účel považuji za racionální, jelikož dle mého názoru skutečně neexistuje jiné, obvykle chované zvíře, u kterého by bylo žádoucí zvláště chránit vlastnické právo ke společenství těchto živočichů jako k celku, přičemž daná právní ochrana by se již nevztahovala na jednotlivé živočichy, ze kterých tento soubor sestává. Tento fakt je dán především tím, že jednotlivé řadové včely jsou v rámci včelstva nahraditelné a jednotlivě prakticky nerozpoznatelné. Dané včelstvo, které je předmětem ochrany vlastnického práva, je tudíž charakterizováno včelí královnou a z toho vyplývá i nutnost právní ochrany vlastnického práva k včelímu roji. Včelí roj, ačkoliv se jedná pouze o „oddělek“ od původní včelstva, totiž vždy obsahuje včelí královnou.

¹¹¹ Tamtéž. s. 68.

¹¹² Knapp, V. In: Knapp, V. a kol. op. cit. s. 49.

¹¹³ Eliáš, K. a kol. op. cit. s. 443.

Zkoumané ustanovení občanského zákoníku je tedy možné dle výše uvedeného kritéria označit za efektivní, přesto jsem toho názoru, že stejného výsledku by bylo možné dosáhnout v případě aplikace obecných ustanovení o omezení vlastnického práva tak, jak to budu demonstrovat níže.

5.2. Kazuistická povaha ustanovení § 1014 odst. 1 OZ v kontextu občanského zákoníku

Ustanovení rojového práva se historicky, ale také i systematicky v rámci současného občanského zákoníku, řadí mezi tzv. sousedská práva. Sousedská práva jsou v zákoně upravena z toho důvodu, že sousedské soužití je velice intenzivní a prakticky každodenně se dostávají do konfliktu vlastnická práva sousedů – vlastníků pozemků. Tento fakt pak vyvolává vyšší míru pravděpodobnosti vzniku vzájemných sporů a střetů zájmů. Jistá míra obtěžování je v rámci sousedského soužití přirozená a očekávaná, nicméně je-li překročena určitá mez, sousedská práva, jakožto soubor zvláštních norem, zajišťují jednotlivým vlastníkům právní ochranu.¹¹⁴

Jelikož se tedy jedná o úpravu takto specifického faktického vztahu, je dle mého názoru možné všechny normy upravující sousedské vztahy, které jsou v občanském zákoníku označeny jako omezení vlastnického práva, označit za kazuistická. Vždy se totiž právní úprava ve výsledku zabývá velmi specifickými situacemi, ať již jde o ulétlý roj včel, plody spadlé ze stromů na sousední pozemek, náležitou oporu sousedního pozemku či sněh padající z budovy na sousední pozemek.

Důvodem takto podrobné kazuistické úpravy je dozajisté to, že sousedské soužití je nepochybně jedno z nejtěsnějších a do jisté míry nejtrvalejších soužití lidí. Vedle sousedských vztahů mají podobný charakter dle mého názoru již jen vztahy rodinné a vztahy na pracovištích, přičemž obě tyto oblasti jsou také velmi podrobně regulovány právem.

Nicméně i potřeba podrobné právní úpravy z uvedených důvodů musí mít určitou mez. Je otázkou, proč zákonodárce uznal za vhodné výslovně upravovat situaci, kdy roj včel vletí do cizího obsazeného úlu, ale již nepovažoval za nutné upravovat například situaci, kdy a v jaké míře musí vlastník pozemku snášet vyborcení sousedovy zdi, tak jak bylo upraveno v Zákoně 12 desek,¹¹⁵ bereme-li v potaz, že se římské právo považuje za důležitý inspirační zdroj moderního soukromého práva.

Stanovení takovéto míry je nepochybně velmi složité, ale dle mého názoru by měl občanský zákoník obsahovat spíše úpravu běžnějších situací, ke kterým mezi sousedy dochází

¹¹⁴ Kabelková, E., Floriánová, A., Přívara, M., Růžičková, D. op. cit. s. 27.

¹¹⁵ Kincl, J., Urfus, V., Skřejpek, M. op. cit. s. 155.

a vzácnější situace, ke kterým může při sousedském soužití dojít, by měly být řešeny soudem na základě použití obecných zásad omezení vlastnického práva obsažených v občanském zákoníku, především pak pomocí institutu dobrých mravů. Chování v souladu s dobrými mravy je významným měřítkem, na které je nutné brát vždy ohled v případě, že dojde ke kolizi dvou vlastnických práv, jak je tomu typicky právě u sousedských vztahů.¹¹⁶ Dobré mravy lze totiž považovat za určité principy slušného chování, které by měly mezi sebou sousedé dodržovat bez ohledu na to, zda jsou jejich konkrétní práva a povinnosti pro danou situaci výslovně upraveny v zákoně.

Soud by měl pak vždy chování, které se jeví jako neslušné, nepřiměřeně tvrdé či šikanózní, a to i v případě, že jinak odpovídá zákonu, zhodnotit na základě jeho souladu s dobrými mravy. Soud přitom bude vycházet z tradičních principů občanského práva a stane se „zákonodárcem pro tuto věc“.¹¹⁷

Lze si například představit modelovou situaci, kdy by v občanském zákoníku nebylo výslovně vedle práva na stíhání chovaných zvířat uvedeno právo na stíhání roje včel. Vlastník včelstva by pak mohl tvrdit, že za chované zvíře nepovažuje pouze roj včel, ale také všechny jednotlivé včely, které tvoří jeho včelstvo a tyto jednotlivé včely by pak stíhal na cizím pozemku. Jeho záměrem by jistě bylo především obtěžovat svého souseda svým neustálým se domáháním tohoto svého práva. V takovém případě by soud jistě dovodil, že se jedná o chování, které je v rozporu s dobrými mravy a takovéto chování by mu zakázal. Tuto situaci tedy je možné vyřešit i bez výslovného ustanovení v zákoně o roji včel a z důvodu existence obecných právních principů občanského zákoníku se toto výslovné ustanovení může jevit jako nadbytečné.

5.3. Shrnutí

Dle mého názoru je nepochybné, že v právním předpise není možné vyjmenovat všechny situace, při kterých může mezi sousedy vzniknout spor, a tudíž by mělo být rozhodování sporů, které vznikají na základě nepříliš častých situací v běžném životě, ponecháno na soudu. Je však důležité určit, které situace jsou ještě natolik obvyklé, že jejich zákonná úprava předejde případným sporům a které situace jsou již natolik vzácné, že její řešení by mělo být ponecháno na rozhodovací činnosti soudu.

Jak však určit, zda je daná situace již natolik obvyklá, aby byla hodna výslovné úpravy v zákoně? Odpověď na tuto otázku jistě vždy vyžaduje komplexní analýzu daného problému. Například v SRN byla v 80. letech přijata legislativní pravidla s názvem „*Úplný seznam otázek*

¹¹⁶ Kabelková, E., Floriánová, A., Přívara, M., Růžičková, D. op. cit. 10.

¹¹⁷ Spáčil, J., Hrabánek, D. a kol. op. cit. s. 13.

určení nezbytnosti, efektivity a srozumitelnosti spolkových legislativních návrhů“, která vymezovala určitá kritéria, která měla sloužit k deregulaci legislativy. Mezi tato kritéria patří například, zda problém není možné řešit jinými než legislativními prostředky, zda je právní norma z časového hlediska bezprostředně žádoucí nebo zda neexistují legislativní alternativy řešení daného problému.¹¹⁸

Dle mého názoru je však možné ve vztahu k otázce, zda je nutná výslovná právní regulace rojového práva, pohlédnout také do historie této úpravy. Jak jsem již uvedl v 2. části této práce, v občanském zákoníku z roku 1950 ani v občanském zákoníku z roku 1964 nebyla problematika roje včel upravena. Přesto za dobu této chybějící regulace, tedy za více jak 60 let, nevzniklo žádné soudní rozhodnutí, respektive se mi žádné soudní rozhodnutí, které by se týkalo sporu o včelí roj, nepodařilo dohledat. Ke stejnému výsledku dospěli i autoři různých odborných publikací¹¹⁹, včetně autorů důvodové zprávy k občanskému zákoníku, kteří pouze vágně konstatují, že chybějící judikatura neznamena, že by se tyto případy v praxi nevyskytovaly, nebo že by se jimi nezabývaly soudy nižších stupňů, přesto však žádné konkrétní soudní rozhodnutí zabývající se problematikou roje včel neuvádějí.¹²⁰

Tento fakt tedy dle mého názoru podporuje názor, že spory vzniklé kvůli ulétlému včelímu roji se v praxi objevují skutečně velmi vzácně a když již vzniknou, jsou spíše řešeny nějakou mimosoudní cestou v rámci společných susedských vztahů, a to bez ohledu na to, zda existuje výslovná právní úprava či zda taková úprava v zákoně chybí.

¹¹⁸ Grospič, J. In: Knapp, V. a kol. op. cit. s. 70-71.

¹¹⁹ srov. Kabelková, E., Floriánová, A., Přívara, M., Růžičková, D. op. cit. s. 190.

¹²⁰ Eliáš, K. a kol. op. cit. s. 445.

Závěr

Dle současné právní úpravy rojového práva, která je obsažená v ustanovení § 1014 odst. 1 OZ, má vlastník právo stíhat svůj roj včel na cizím pozemku, ale v případě, že tento ulétlý roj včel vletí do cizího obsazeného úlu, ztrácí k tomuto roji své vlastnické právo a nemá přitom nárok na náhradu.

Na první pohled se jedná o velice specifické právní pravidlo, které do kontextu spíše obecných právních norem, které jsou obsaženy v občanském zákoníku, příliš nezapadá. V kontextu toho, že předchozí dva občanské zákoníky výslovnou úpravu rojového práva neobsahovaly, se může zdát, že zařazení této úpravy do současného občanského zákoníku je pouze nějaký pokus zákonodárce o kazuistické řešení nepříliš časté situace. Skutečnost je však taková, že právní pravidla rojového práva, která jsou formulovaná v současném občanském zákoníku, mají dlouhou tradici, která sahá až k římskému právu, které se obecně považuje za kolébku moderního kontinentálního právního systému. Tato právní pravidla byla následně převzata do obecného zákoníku občanského z roku 1811, který v českých zemích platil bezmála 150 let. Pravidla týkající se situace, kdy vlastníkovu ulétne jeho včelí roj na cizí pozemek, zde byla formulována v téměř stejné podobě tak, jak je známe ze současného občanského zákoníku.

Historická tradice těchto ustanovení však není jediným důvodem, proč se zákonodárce rozhodl tato ustanovení upravit i v současnosti. Ve většině evropských státech, které jsou svými právními systémy nejbližší tomu českému, jsou nějaká výslovná pravidla rojového práva v právních předpisech upravena. Jmenovitě se pak jedná o německou právní úpravu, ze které současná česká právní úprava především vychází.

Vrátím-li se však ke své původní otázce, kterou jsem si položil v úvodu této práce – zda má ustanovení o roji včel místo v moderním právním předpise i v dnešní době, je nepochybné, že při odpovědi na tuto otázku si nevystačím s pouhým konstatováním faktu, že se jedná o historicky tradiční ustanovení. Je totiž nutné si uvědomit, že kromě Digest lze za hlavní dva inspirační zdroje pro současnou právní úpravu tohoto ustanovení považovat rakouský občanský zákoník a německý občanský zákoník, což jsou právní předpisy velice staré a ustanovení rojového práva v nich obsažená od jejich vzniku neprošla žádným vývojem. Jsem však toho názoru, že včelařství obecně určitým vývojem prošlo. Samotný argument pro zachování těchto ustanovení proto, že tato právní úprava je tradiční a prověřená, a to nejen časem, ale i aplikací v mnoha evropských státech, není tedy dle mého názoru dostatečný.

Při zkoumání české právní úpravy rojového práva jsem došel k názoru, že je možné tuto úpravu rozdělit na dvě části. První částí je právo vlastníka, aby svůj roj včel stíhal i cizím pozemku,

v případě, že mu uletí. Druhou částí je pravidlo, že vlastnictví k roji včel, který vletí do cizího obsazeného úlu, nabývá vlastník tohoto úlu.

Dospěl jsem k názoru, že úprava týkající se práva na stíhání ulétlého včelího roje by mohla být nahrazena výkladem obecných ustanovení o omezení vlastnického práva. Roj včel je zárodkem nového včelstva, které se oddělilo od včelstva původního. Je tedy nepochybné, že vlastníkovi původního včelstva vzniká vlastnické právo také k roji, který se od něho oddělil, a to na základě § 1073 odst. 1 OZ. Dále by bylo možné dovodit právo vlastníka stíhat svůj roj včel na cizím pozemku z ustanovení § 1014 odst. 1 OZ i v případě, kdyby zde nebyl výslovně uveden roj včel. Roj včel je nepochybně chovaným zvířetem, ač velmi specifickým, a jelikož je možné jednotlivé roje považovat za individuálně určené objekty vlastnického práva, nic nebrání tomu, aby je vlastník mohl stíhat i na cizím pozemku dle tohoto ustanovení.

Ke stejnému výsledku by však bylo možné dojít i za použití institutu dobrých mravů. Kdyby se sousedé chovali v souladu s dobrými mravy, tedy v souladu s etickými, obecně zachovávanými a uznávanými zásadami, zjednodušeně pak řečeno, kdyby se k sobě chovali sousedé slušně, jistě by bylo pro ně přirozené, aby vlastník pustil na svůj pozemek svého souseda, který stíhá svůj ulétlý roj včel. Teprve v případě, kdyby se vlastník pozemku odmítal chovat dle těchto zásad, musel by zakročit soud a tuto povinnost mu uložit. Zajisté by v takovém případě hrozilo nebezpečí škody z prodlení, nicméně i při současné právní úpravě platí, že pokud vlastník pozemku na svůj pozemek vlastníka roje nepustí, tak se vlastník roje může bránit pouze soudní cestou. V takovém případě však nastupuje odpovědnost za škodu, která je způsobena z důvodu tohoto prodlení. A stejná odpovědnost za škodu by vznikla i v případě, kdyby konkrétní ustanovení upravující právo na stíhání včelího roje v občanském zákoníku obsaženo nebylo.

Samotné ustanovení problematiky roje včel pak považuji za jednu z položek v „demonstrativním výčtu sousedských práv“, které jsou obsaženy v občanském zákoníku. Výčet sousedských práv v občanském zákoníku je poměrně obsáhlý, ale nicméně dle mého názoru není uzavřený, jelikož další dílčí práva a povinnosti týkající se sousedských vztahů je možné dovodit právě na základě obecných principů omezení vlastnického práva. Jednotlivá sousedská práva jsou pak konkrétní a výslovná vyjádření práv a povinností vznikajících v důsledku sousedských vztahů.

Proto považuji výslovné zmínění roje včel v § 1014 odst. 1 OZ za správné, protože ačkoliv není zcela nezbytné z důvodů, které jsem popsal výše, předchází případným nejasnostem, které by při chovu včel mohly vzniknout.

Jinak je však nutno postupovat v případě pravidla, že roj včel, který vletí do cizího obsazeného úlu se stává vlastnictvím vlastníka úlu. Toto právní pravidlo se do občanského zákoníku dostalo nejspíše z německé právní úpravy. Bylo však poměrně nesystematicky zařazeno

mezi omezení vlastnického práva. Dle mého názoru se však o omezení vlastnického práva vůbec nejedná, jelikož v této situaci nedochází k žádnému omezení vlastnického práva jednoho z důvodu, aby nedošlo k újmě na právech druhého tak, jak to například vyplývá z čl. 11 odst. 3 LZPS. Tento institut rojového práva považuji spíše za zvláštní způsob nabývání, respektive pozbývání vlastnictví, jelikož vlastník úlu nabude nové vlastnické právo ke včelám, které k němu přiletěly a vlastník původního roje toto vlastnické právo pozbude.

Z tohoto důvodu by dle mého názoru mělo být toto ustanovení obsaženo v oddíle občanského zákoníku o nabývání vlastnického práva. Tímto způsobem tuto problematiku řeší švýcarská právní úprava, přičemž tento přístup považuji za systematický a správný, na rozdíl od českého přístupu.

Co se týče otázky, zda je nezbytné tento institut výslovně zákonem upravovat, tak jsem dospěl k názoru, že tato úprava nezbytná je, ale pouze v případě, že zákonodárce chce řešit tento institut právě tímto specifickým způsobem. Dle mého názoru bychom totiž těžko dovodili z obecných ustanovení o nabývání vlastnického práva, že roj, který vletí do cizího obsazeného úlu, se stává výlučným vlastnictvím vlastníka tohoto úlu. Kdyby toto výslovné pravidlo v občanském zákoníku nebylo, došli bychom spíše k závěru, že tato situace je nejbližší institutu smísení movitých věcí a postupovali bychom dle těchto ustanovení. Jak jsem však již uvedl dříve v této práci ani tento postup není bezproblémový, jelikož roj včel je natolik charakteristickým uskupením živočichů, že aplikace obecných pravidel, jak postupovat v případě smísení movitých věcí, by byla přinejmenším velice problematická.

Na základě těchto poznatků je tedy možné definovat dva možné přístupy k řešení této problematiky. Prvním přístupem je přístup současného občanského zákoníku, tedy že právní předpis obsahuje ustanovení, které se výslovně zabývá touto problematikou. Při zvolení tohoto přístupu by zvítězila snaha o kazuistické řešení poměrně marginální záležitosti, nicméně by takové výslovné ustanovení předcházelo určitým nejasnostem a také případným sporům, tudíž takovéto řešení nepovažuji za vysloveně špatné.

Nicméně bych považoval za vhodnější, kdyby byla tato problematika v občanském zákoníku zařazena mezi ostatní ustanovení, které se zabývají vznikem vlastnického práva. Zároveň by bylo při zvolení tohoto přístupu vhodné také výslovně upravit řešení situace, kdy dojde ke splynutí dvou a více rojů mimo úl. Považuji za nelogické, že první situace týkající spojení včelstev v úlu je v zákoně výslovně řešena a druhá situace týkající spojení včelstev mimo úl nikoliv, ačkoliv se jedná o situace velmi podobné.

Dále bych považoval za vhodné vlastníkovu roje neodebírat *a priori* možnost domáhat se náhrady za svůj ztracený včelí roj. Dle mého názoru vlastník při ztrátě svého vlastnického práva

k roji vždy dojde k určité majetkové škodě a nepovažuji tak za spravedlivé, že nemá možnost se domoci žádné náhrady, která by tuto majetkovou škodu kompenzovala. Zde by měla dle mého názoru nastoupit rozhodovací činnost soudu, který by za pomoci znaleckých posudků a různých dalších důkazů v konkrétních případech určil, zda a v jaké míře má původní vlastník roje nárok na náhradu škody.

Druhým možným přístupem je tuto problematiku v zákoně vůbec neupravovat. V případě, že by k situaci vletu roje do cizího obsazeného úlu v praxi skutečně došlo, musela by být věc předložena soudu, který by postupoval dle ustanovení § 10 OZ. Vzhledem k tomu, že však do současnosti nebyla takováto otázka před soudem řešena, respektive se mi žádné rozhodnutí zabývající se touto problematikou nepodařilo dohledat, a to ani v době, kdy české právní předpisy výslovné ustanovení týkající se problematiky roje včel neobsahovaly, se domnívám, že riziko takového sporu je spíše minimální.

Oba dva přístupy, tak jsem je popsal, které řeší otázku, jak postupovat v případě vlétnutí roje do cizího obsazeného úlu, považuji za vhodné. Nicméně se osobně spíše ztotožňuji s přístupem druhým, jelikož dle mého názoru není správná tendence pokrýt v právním předpise co nejvíce možných situací, které by mohly nastat. Toto dle mého názoru vede pouze k nepřehlednosti daného předpisu a také existuje nebezpečí, že při velkém množství kazuistických právních norem dojde k různým kolizím mezi nimi.

Když své závěry shrnu, vypadá to, jako bych si zdánlivě protiřečil. Současnou právní úpravu týkající se práva včelaře na stíhání roje, kterou je možné dovodit i z obecných ustanovení občanského zákoníku, považuji za vhodnou a potřebnou, a naopak současnou právní úpravu týkající se vletu roje do cizího obsazeného úlu, kterou by z obecných ustanovení bylo možné dovodit pouze obtížně, zase považuji za nadbytečnou. Za těmito závěry si nicméně stojím, jelikož považuji za správné, že v rámci „demonstrativního výčtu sousedských práv“ je obsaženo i výslovné ustanovení o včelím roji. To, že včelaři může uletět roj na cizí pozemek, je situace, ke které může dojít poměrně s velkou pravděpodobností. Jestliže jsem dříve ve své práci uváděl, že včelaři tvoří pouze 0,5 % populace České republiky, je možné na tento údaj nahlížet i tak, že přibližně každý dvoustý obyvatel České republiky je zároveň včelařem, což dle mého názoru není až tak malý počet obyvatel, kteří se zabývají včelařstvím.

Nicméně, to že vletí roj do cizího obsazeného úlu již za příliš pravděpodobnou situaci nepovažuji, a to především s ohledem na přirozené chování včel. Zároveň nesouhlasím s tím, jak je tento institut v současnosti upraven, a proto bych byl spíše pro jeho úplné vypuštění ze zákonné úpravy.

Seznam použitých zdrojů

1. Seznam použité literatury

- Adamová, K., Soukup, L. *Prameny k dějinám práva v českých zemích*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2004. ISBN: 80-86898-04-0.
- Bičovský, J. *Sousedská práva*. 2. přepracované vydání. Praha: Orbis, 1976. ISBN: 11-027-76.
- Dvořák, J., Švestka, J. a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 3. Díl třetí: Věcná práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN: 978-80-7478-935-9.
- Eliáš, K. a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*. Ostrava: Sagit, 2012. ISBN: 978-80-7208-922-2.
- Husseini, F., Bartoň, M., Kokeš, M., Kopa, M. a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2021. ISBN: 978-80-7400-812-2.
- Kabelková, E., Floriánová, A., Přívara, M., Růžičková, D. *Sousedská práva*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017. ISBN: 978-80-7400-661-6.
- Kebrle, J. *Dějiny českého včelařství*. Praha: Nákladem spolku, 1922.
- Kincl, J., Urfus, V., Skřejpek, M. *Římské právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995. ISBN: 80-7179-031-1.
- Knapp, V. a kol. *Tvorba práva a její současné problémy*. Praha: Linde Praha a.s., 1998. ISBN: 80-7201-140-5.
- Kodek, G. E., Schwimann, M. *ABGB : Praxiskommentar. Band 2, §§ 285-530 ABGB, NWG und EPG*. 4. Auflage. Wien : LexisNexis, 2012. ISBN : 978-3-7007-5175-5.
- Kuklík, J. a kol. *Dějiny československého práva 1945-1989*. Praha: Auditorium, 2011. ISBN: 978-80-87284-17-9.
- Lavický, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. ISBN: 978-80-7400-529-9.
- Machová, J. *Právo ve včelařství*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Orac, 2001. ISBN: 80-86199-40-1.
- Petrov, J., Výtisk, M., Beran, V. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019. ISBN: 978-80-7400-747-7.
- Prütting, H., Wegen, G., Weinreich, Gerd. *BGB : Kommentar*. 8., neu bearbeitete und erweiterte Auflage. Köln : Luchterhand Verlag, 2013. ISBN : 978-3-472-08521-8.

Quack, F. *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Bd 4, Sachenrecht (§§ 854-1296): Wohnungseigentumsgesetz, Erbbaurechtsverordnung*. 2. Aufl. München: Beck, 1986. ISBN 3-406-30542-3.

Sedláček, J. *Vlastnické právo*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012. ISBN: 978-80-7357-754-4.

Spáčil, J. a kol. *Občanský zákoník III. Věcná práva (§ 976-1474). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. ISBN: 978-80-7400-499-5.

Spáčil, J., Hrabánek, D. a kol. *Sousedská práva podle nového občanského zákoníku*. Praha: Leges, 2015. ISBN: 978-80-7502-073-4.

Svoboda, K. *Právo imisí, právo cesty a další sousedské spory*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2016. ISBN: 978-80-7478-990-8.

Veselý, V. a kol. *Včelařství*. 3. vydání. Praha: Nakladatelství Brázda, s.r.o., 2013. ISBN: 978-80-209-0399-0.

Watson, A. *The Digest of Justinian. Volume 4*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1985. ISBN: 978-0-8122-2036-0.

2. Seznam použitých internetových zdrojů

Důvodová zpráva k zák. č. 141/1950 Sb. [online]. [citováno 10.3.2023]. Dostupné z:

https://www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0509_10.htm

Beer, A. BEES AND THE LAW. Talk to NLB on Wednesday 8th October 2014. [online].

[cit. 12.4.2023]. Dostupné z: <https://windowbee.com/legal-aspects/>

Český svaz včelařů. Informace. [online]. [cit. 29.5.2023]. Dostupné z:

<https://www.vcelarstvi.cz/cesky-svaz-vcelaru-informace/>

3. Seznam použitých právních předpisů

Usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

Zákona č. 127/2005 Sb., zákon o elektronických komunikacích a o změně některých souvisejících zákonů.

Zákon č. 184/2006 Sb., zákon o odnětí nebo omezení vlastnického práva k pozemku nebo ke stavbě.

Zákon 12 desek (Leges duodecim tabularum).

Digesta, též Pandekty (Digesta seu Pandectae).

Císařský patent č. 946/1811 Sb. zák. soud., obecný zákoník občanský.

Zákon č. 11/1918 Sb., zákon o zřízení samostatného státu československého.

Císařské nařízení č. 69/1916 Ř. z., jímž se vydává třetí částečná novela k obecnému zákoníku občanskému.

Včelařský patent Marie Terezie ze dne 8. dubna 1775 pro Dolní Rakousy a Moravu.

Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník.

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník.

Zákon č. 131/1982 Sb., zákon, kterým se mění a doplňuje občanský zákoník a upravují některé další majetkové vztahy.

Zákon č. 509/1991 Sb., zákon, kterým se mění, doplňuje a upravuje občanský zákoník.

Spolková republika Německo. Bürgerliches Gesetzbuch in der Fassung der Bekanntmachung vom 2. Januar 2002 (BGBl. I S. 42, 2909; 2003 I S. 738), das zuletzt durch Artikel 1 des Gesetzes vom 14. März 2023 (BGBl. 2023 I Nr. 72) geändert worden ist.

Rakouská Republika. JGS Nr. 946/1811, Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die gesammten deutschen Erbländer der Oesterreichischen Monarchie. Stand: 10.9.2021 gemäß BGBl. I Nr. 175/2021.

Švýcarská konfederace. SR/RS 210, Schweizerisches Zivilgesetzbuch. Fassung gemäss Anhang Ziff. 2 des Gerichtsstandsgesetzes vom 24. März 2000, in Kraft seit 1. Jan. 2001.

Italská republika. R.D. 16 marzo 1942, n. 262, Codice Civile 2023: aggiornato con le ultime modifiche legislative apportate, da ultimo, dal D. Lgs. 10 ottobre 2022, n. 149, come modificato dalla L. 29 dicembre 2022, n. 197 ("Riforma Cartabia").

Vyhláška č. 299/2003 Sb., o opatřeních pro předcházení a zdolávání nákaz a nemocí přenosných ze zvířat na člověka.

Vyhláška č. 18/2018 Sb., o veterinárních požadavcích na chov včel a včelstev a o opatřeních pro zdolávání některých nákaz včel a o změně některých souvisejících vyhlášek.

4. Seznam použité judikatury

Nález Ústavního soudu, sp. zn. Pl. ÚS 27/16 ze dne 18. 12. 2018.

Nález Ústavního soudu, sp. zn. I. ÚS 2315/15 ze dne 12. 4. 2016.

Nález Ústavního soudu, sp. zn. ÚS 249/97 ze dne 26. 2. 1998.

Rozsudek Nejvyššího soudu, sp. zn. 22 Cdo 223/2005 ze dne 26. 4. 2006.

Rozsudek Nejvyššího soudu, sp. zn. 22 Cdo 1421/2003 ze dne 7. 6. 2005.

Rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové, sp. zn. 19 Co 740/97 ze dne 11. 8. 1998.

Rozsudek Krajského soudu v Plzni, sp. zn. 10 Co 742/95 ze dne 1. 1. 1996.

Rozsudek Městského soudu, č.j. č.j. 198 ICM 480/2018-124 ze dne 26. 4. 2019.

Rozsudek Nejvyššího soudu Československé republiky, sp. zn. Rv I 966/21 ze dne 9. 5. 1922.

Rozsudek Nejvyššího soudu Československé republiky, sp. zn. Rv IV 2/38 ze dne 28. 6. 1938.

Rozsudek Nejvyššího soudu Československé republiky, sp. zn. Rv I 808/28 ze dne 31. 1. 1929.

Kearry v Pattinson [1939] 1 KB 471. The Court of Appeal.

Brown v. Eckes, 160 N.Y.S. 489 (1916), July 10, 1916. Yonkers City Court.

Omezení vlastnického práva a roj včel

Abstrakt

Tato práce pojednává o české právní úpravě rojového práva, která je především obsažena v zákoně č. 89/2012 Sb., občanský zákoník a její povaze vzhledem k tomu, že se jedná o jedno z konkrétních omezení vlastnického práva. Autor si přitom pokládá otázku, zda je v občanském zákoníku nutné výslovně řešit problematiku roje včel vzhledem k tomu, že se jedná alespoň na první pohled o velmi kazuistické ustanovení.

Diplomová práce je rozdělena na pět částí, jednotlivé části jsou následně rozděleny na kapitoly a případy podkapitoly.

První část se zabývá obecně institutem omezení vlastnického práva, které se dělí na pojmová omezení, která stanovují základní principy omezení vlastnického práva a na omezení na základě konkrétních právních předpisů, mezi která můžeme řadit i sousedská práva, mezi která se tradičně řadí i práva související s rojem včel.

Druhá část se zabývá historickým vývojem právní úpravy roje včel, přičemž důraz je kladen na kořeny této právní úpravy, které představovalo římské právo, dále na úpravu obsaženou v obecném zákoníku občanském z roku 1811 a následně je zkoumána úprava rojového práva za účinnosti středního občanského zákoníku z roku 1950 a občanského zákoníku z roku 1964.

Třetí část se zabývá zahraniční právní úpravou problematiky roje včel, přičemž je zkoumána především právní úprava německá, která je dle důvodové zprávy k občanskému zákoníku hlavním inspiračním zdrojem pro současnou českou právní úpravu roje včel. Následně je zkoumána i právní úprava rakouská, švýcarská, italská a anglická.

Čtvrtá část se zabývá současnou českou právní úpravou rojového práva, přičemž se nejdříve vymezuje, jaký je z pohledu občanského zákoníku rozdíl mezi včelou a rojem včel a následně je zkoumáno ustanovení o roji včel v kontextu obecných principů omezení vlastnického práva.

Pátá část se nakonec zabývá kazuistickým charakterem ustanovení § 1014 OZ. Na tuto problematiku je nejdříve nahlíženo z pohledu obecné teorie tvorby práva a následně v kontextu samotného občanského zákoníku.

Klíčová slova: roj včel, omezení vlastnického práva, kazuistické ustanovení

Limitation of Ownership Rights and Bee Swarm

Abstract

This thesis focuses on the Czech legal regulation of bee swarm rights, primarily contained in Act No. 89/2012 Coll., the Civil Code, and its nature in relation to being one of the specific limitations of ownership rights. The author raises the question of whether it is necessary to explicitly address the issue of bee swarms in the Civil Code, considering that it appears to be a highly casuistic provision.

The thesis is divided into five parts, with each part further divided into chapters and, if necessary, subchapters.

The first part deals with the general concept of limitations of ownership rights, which are divided into conceptual limitations that establish the basic principles of ownership rights restrictions, and limitations based on specific legal regulations, including neighbour rights, traditionally containing rights related to bee swarms.

The second part examines the historical development of legal regulation concerning bee swarms, with an emphasis on the roots of this regulation in Roman law, followed by the regulations contained in the General Civil Code of 1811. Subsequently, the regulation of bee swarm rights during the period of the Civil Code of 1950 and the Civil Code of 1964 is examined.

The third part focuses on the foreign legal regulations concerning bee swarms, primarily examining the German legal regulation, which, according to the explanatory report to the Civil Code, serves as the main source of inspiration for the current Czech legal regulation of bee swarms. Subsequently, the Austrian, Swiss, Italian, and English legal regulations are also examined.

The fourth part addresses the current Czech legal regulation of bee swarm rights, initially defining the difference between a bee and a bee swarm from the perspective of the Civil Code, and subsequently examining the provisions on bee swarms in the context of the general principles of ownership rights limitations.

Finally, the fifth part delves into the casuistic nature of Section 1014 of the Civil Code. This issue is first approached from the perspective of the general theory of lawmaking and then within the context of the Civil Code itself.

Keywords: bee swarm, limitation of ownership rights, casuistic provision